

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНИХ НАУК І СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній рівень – бакалавр

на тему: **«БРЕКЗИТ ТА ДИСКУСІЇ ЩОДО ОСНОВ ДЕРЖАВНОСТІ
В КРАЇНАХ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ»**

Виконала:

студентка 4 року навчання
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Добровольська Анастасія Андріївна

Керівник:

Гош Мрідула

PhD, доцент кафедри міжнародних відносин

КИЇВ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПЕРЕДУМОВИ, ПРИЧИНИ БРЕКЗИТУ ТА НАСЛІДКИ.....	7
1.1. Теоретико-методологічні засади дослідження.....	7
1.2. Особливості членства Великої Британії в ЄС.....	13
1.3. Передумови та причини Брекзит.....	15
РОЗДІЛ 2. ВИХІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ З ЄС ТА НАСЛІДКИ.....	18
2.1. Брекзит та державність країн Сполученого королівства.....	18
2.2. Дискусія щодо державності Шотландії.....	24
2.3. Дискусія щодо державності Північної Ірландії.....	40
РОЗДІЛ 3. СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОСТІ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА.....	46
3.1. Про можливість розпаду Великої Британії та виходу Шотландії.....	46
3.2. Важелі стримання дезінтеграції та виходу Шотландії зі складу Великої Британії.....	49
3.3. Про розгляд можливості Шотландії у разі здобуття незалежності стати членом ЄС.....	52
3.4. Про можливість повернення Великої Британії до складу ЄС.....	62
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72
АНОТАЦІЯ	85

ВСТУП

Актуальність теми. Питання державності країни, її суверенітету були, є та завжди будуть надзвичайно важливими. І це ми зараз бачимо на прикладі нашої країни та загальної геополітичної ситуації у світі.

Відповідно, аналіз інтеграції країн у союзи, переваги та недоліки цього процесу набувають особливого значення.

Аналіз переваг та недоліків перебування країн у інтеграційних союзах, вплив на державність буде наведено на прикладі Великої Британії, яка перша та єдина на сьогодні прийняла рішення щодо виходу з ЄС.

Потрібно зазначити, що, урахувавши значимість наслідків Брекзиту для геополітичної ситуації в світі та резонанс серед населення Великої Британії, дискусії щодо цієї теми продовжують набирати обертів.

Велика Британія, Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії – це острівна держава у Північно-Західній Європі, до складу якої входять чотири країни: Англія, Шотландія, Вельс (острів Велика Британія та прилеглі острови) та Північна Ірландія (частина острова Ірландія).

Велика Британія вступила до складу Європейського Союзу (далі – ЄС) у 1973 році та вийшла з ЄС 31 січня 2020 року¹. Вихід Великої Британії з ЄС отримав назву Брекзит (англ. – Brexit складається із двох частин: Британія (Britain) і вихід (exit)).

Брекзит спричинив масові зовнішні та внутрішні дебати стосовно переваг та недоліків цього рішення, майбутньої державності країн Великої Британії.

З огляду на це, можна окреслити головну **проблему** роботи. В її рамках буде виявлений взаємозв'язок між Брекзит, його наслідками для країн Великої Британії та потенційним майбутнім цих країн.

Метою роботи є визначення особливостей політичної та економічної ситуації у Великій Британії, до та після виходу з ЄС та виявити основні виклики для державності Англії, Шотландії, Вельса та Північної Ірландії після Брекзит.

¹ Wallenfeldt, J. *Брекзит*, *Encyclopædia Britannica*. Encyclopædia Britannica, inc. Available at: <https://www.britannica.com/topic/Брекзит>

Таким чином, для досягнення мети роботи були поставлені такі **завдання**:

1. Охарактеризувати особливості членства Великої Британії в ЄС, передумови та причини Брекзиту.
2. Описати наслідки Брекзит для подальшої державності країн Великої Британії, особливо для Шотландії та Північної Ірландії.
3. З'ясувати різні сценарії розвитку державності країн Сполученого королівства: від розпаду через вихід Шотландії та/або Північної Ірландії до потенційної можливості поновлення членства країн Великої Британії в ЄС.

Об'єктом дослідження є державність країн Великої Британії.

Предметом дослідження є наслідки спричинених Брекзит дискусій щодо державності Великої Британії.

Хронологічні рамки – з вступу Великої Британії до ЄС у 1973 році до теперішнього часу.

Методи дослідження ґрунтуються на особливостях об'єкту та предмету дослідження. В дослідженні з метою комплексного вивчення проблеми було використано широку низку загальнонаукових та спеціальних політологічних підходів та теоретичні та емпіричні методи досліджень, а саме:

- метод контент-аналізу для опрацювання інформації з теми дослідження та формування прогнозу сценаріїв розвитку відносин між ЄС та Великою Британією та аналізу можливості розпаду Великої Британії; зокрема, проводився контент-аналіз роботи, яка містила неоінституційний підхід (для вивчення утворення унікальної позиції британців стосовно процесів інтеграції та дезінтеграції у ЄС та визначення ролі політичних партій у процесі Брекзит); також проводився контент-аналіз роботи, яка містила біхевіористський підхід (для аналізу відслідковування змін в електоральних симпатіях британців та динаміки зміни громадської думки щодо місця Британії в ЄС);

- метод кейс-стаді (для з'ясування соціально-економічних наслідків Брекзит та зміни громадської думки та політичних настроїв, зміни міжнародних відносин та торгівлі);

Наукова розробка проблеми – не зважаючи на те, що з моменту прийняття рішення про Брекзит (2016 рік) пройшло вісім років, з моменту завершення Брекзиту (2020 рік) – чотири роки, це питання є актуальним і на сьогодні. Відповідно, наявна доволі велика та ґрунтовна науково-дослідницька база для аналізу країн Великої Британії під час знаходження в ЄС та після виходу, що дає підґрунтя для аналізу державності країн Великої Британії. У складі джерельної бази було розглянуто монографії, наукові статті, аналітичні матеріали й звіти, що були опубліковані у вітчизняних та зарубіжних виданнях, а також документи Європейського Союзу, урядові документи Великої Британії та інших країн, результати соціологічних досліджень та експертні оцінки фахівців.

Серед українських вчених, науковців, істориків та аналітиків було розглянуто роботи, зокрема, Є.Брайляна², Н.Медведкова, І.Ус³, А.Грубінко⁴, І.Яковюк тощо.

Серед міжнародних науковців, що досліджують питання державності Сполученого королівства та вплив Брекзиту, було розглянуто праці Hanwei Huang, Thomas Sampson, Patrick Schneider⁵ та інших.

Серед урядових джерел було використано інформацію урядового сайту Великої Британії⁶, Шотландії⁷, Європейського Союзу⁸.

Також було проаналізовані статті та дані міжнародних аналітичних та інформаційних агенств Bloomberg, Reuters, DW, BBC, Forbes, CNBC тощо.

З українських засобів масової інформації заслуговували на увагу аналітичні матеріали з порушеного питання таких ресурсів: Українська правда, Дзеркало тижня, Лівий берег, Слово та діло тощо.

² NV.UA (22 грудня 2020) Розлучення довжиною в роки. Як Brexit перетворився із порятунку на найбільший виклик для Великої Британії. Available at: <https://nv.ua/ukr/world/countries/brexit-chomu-proces-rozluchennya-britaniji-z-yes-roztyagnuvsya-na-roki-istorik-50131742.html>

³ Перегляд ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ПІСЛЯ BREXIT. (n.d.). Available at: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1431/1422>

⁴ Конфліктогенний потенціал Брекзиту: національний, регіональний і глобальний виміри. (n.d.). Available at: [70.pdf \(gdip.com.ua\)](https://gdip.com.ua/70.pdf)

⁵ Huang, H., Sampson, T., & Schneider, P. (2021, January 29). Disunited Kingdom? Brexit, trade and Scottish independence. CEP. Available at: <https://cep.lse.ac.uk/new/publications/abstract.asp?index=7714>

⁶ Welcome to GOV.UK. (n.d.). Available at: <https://www.gov.uk/>

⁷ The Scottish Government. (n.d.). The Scottish Government. Available at: <https://www.gov.scot/>

⁸ Your gateway to the EU, News, Highlights | European Union. (2024, May 7). European Union. Available at: https://european-union.europa.eu/index_en

Структура кваліфікаційної роботи – робота містить вступ, три розділи, висновки й список використаних джерел.

У вступі описуються актуальність, мета й проблема роботи, основні завдання, які вона перед собою ставить, об'єкт і предмет дослідження.

Основна частина має три складові:

- У першому розділі описуються особливості членства Великої Британії в ЄС, передумови та причини Брекзиту, його наслідки.
- У другому розділі аналізуються політичні та економічні наслідки Брекзит для країн Великої Британії.
- У третьому розділі з'ясовується потенційна можливість поновлення членства країн Великої Британії в ЄС; можливість розпаду Великої Британії та вплив на державність;

Завершенням кваліфікаційної роботи є висновки з основними підсумками проведеного дослідження. Використано та опрацьовано 142 джерела.

Загальний обсяг – 86 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ПЕРЕДУМОВИ, ПРИЧИНИ БРЕКЗИТУ ТА НАСЛІДКИ

1.1. Теоретико-методологічні засади дослідження

Державність є складною та динамічною системою зв'язків інститутів публічної влади.

Розвиток державності обумовлений певними особливостями соціально-економічних, політичних і духовно-моральних чинників життєдіяльності нації на певному історичному етапі її розвитку⁹.

Державність як основна концепція дозволяє через реформування існуючих інститутів і політичних систем формувати зовсім нові державні структури.

Український письменник, державний та політичний діяч Володимир Винниченко у 1949 році визначив державність як комплекс інститутів економіки, політики, культури, які діють на території, населеній національним колективом, які зв'язують його в компактну цілість та забезпечують його розвиток у сучасному і майбутньому¹⁰.

Основними ознаками державності є:

- 1) втілення права нації на незалежність;
- 2) наявність органів публічної влади, яка виступає у формах державної влади та муніципальної влади);
- 3) державний суверенітет (передбачає верховенство держави на своїй території і незалежність у міжнародних відносинах);
- 4) система правових норм (закони та підзаконні акти), які регулюють відповідні суспільні відносини;
- 5) міжнародне визнання держави та її міжнародна правова ідентифікація¹¹.

Держава не є ізольованою, вона є частиною міжнародних відносин, частиною

⁹ Alvarar. (2024, February 1). Державність. ВУЕ. Available at: <https://vue.gov.ua/Державність#:~:text=Державність%20—%20складна%20й%20динамічна%20система,на%20певному%20історичному%20етапі%20їхнього>

¹⁰ Буковинський вісник (n.d.). Available at: <http://buk-visnyk.cv.ua/naukova-dumka/1730/#:~:text=втілення%20соціальної%20несправедливості.-.В.,розвиток%20у%20сучасному%20і%20майбутньому>

¹¹ Українська державність. (2019, February 22). Available at: <http://www.golos.com.ua/article/314085>

зовнішнього глобального середовища, яке характеризується поліцентризмом, складністю, системністю, культурним плюралізмом та інформаційною неоднозначністю¹².

Чинники, що впливають на здатність збереження цілостності держави:

1) Сила держави, що є здатністю, дотримуючись захисту національних інтересів, здійснювати вплив на інші держави, на хід подій у світі.

2) Військова могутність.

3) Геополітичне становище. Так, відмежування Великобританії від континенту Ла-Маншем зумовило британську політику «блискучої ізоляції» і «балансу сил».

4) Населення (кількісний та якісний склад населення). Наприклад, для англійців характерний індивідуалізм.

5) Природні ресурси.

6) Індустріальний розвиток держави.

7) Політичне керівництво і внутрішня організація влади. Так, політична фракційність зменшує політичну стабільність і відповідно підриває силу держави.

8) Дипломатія.

9) Міжнародний імідж держави.

10) Принцип права. Міжнародний порядок на сьогодні ґрунтується на принципах і нормах міжнародного права, зафіксованих у статуті ООН, документах Гельсінського заключного акту, Паризької хартії для нової Європи, а також документів засідань Ради з безпеки та співпраці в Європі (ОБСЄ)¹³.

Сутність міжнародного порядку виражено у таких принципах:

- ✓ повага до державного суверенітету і державної рівності;
- ✓ незастосування сили чи погрози силою;
- ✓ непорушність кордонів і територіальна цілісність держави;
- ✓ мирне врегулювання спорів;
- ✓ повага прав і свобод людини;

¹² uu.edu.ua. (n.d.). Available at: <https://vo.uu.edu.ua>

¹³ uu.edu.ua. (n.d.). Available at: <https://vo.uu.edu.ua>

- ✓ право націй на самовизначення;
- ✓ сумлінне виконання міжнародних зобов'язань;
- ✓ невтручання у внутрішні справи¹⁴.

В середині 20-го сторіччя урядом Сполученим Королівством було оцінено поточний на той момент стан розвитку держави та прийнято рішення щодо потреби у інтеграції до Європейського Союзу, основна мета якого - утворення єдиної об'єднаної європейської громади, яка гарантує спокій та мир, стабільність та розвиток у всіх країнах-членах.

При розгляді питань державності Великої Британії слід проаналізувати наявні підходи та теоретичні дослідження щодо інтеграційних та дезінтеграційних процесів.

Підґрунтям для розвитку сучасних теоретико-концептуальних підходів європейської інтеграції є такі теорії міжнародних відносин: політичний реалізм, політичний ідеалізм, марксизм та модернізовані їх варіації – неореалізм, неолібералізм та неомарксизм¹⁵.

Процес європейської інтеграції викликав зацікавлення в науковців різних галузей, що спиралися на такі історичні концепції як функціоналізм, неофункціоналізм та теорія міжурядового підходу.

Сучасні теоретичні напрямки в міжнародних відносинах мають свої коріння у таких основних концепціях, як реалізм, ідеалізм та марксизм, які в подальшому втілилися у відомі теорії, такі як неореалізм, неолібералізм та неомарксизм.

Такі основні інтеграційні теорії як федералізм, функціоналізм, неофункціоналізм, що наближені за своїм змістом до неолібералізму, стали теоретичною основою і в практичній політиці ЄС¹⁶.

В основному неореалізм і класичний реалізм використовуються для теоретичного пояснення процесів дезінтеграції. Євроскептики часто звертаються

¹⁴ uu.edu.ua. (n.d.). Available at: <https://vo.uu.edu.ua>

¹⁵ Кибіч, Я. В. (2023). Available at: <https://www.chnu.edu.ua/media/hn2ntvv5/anotatsiia-ya-v-kybich.pdf>

¹⁶ Сучасні теоретичні підходи та парадигми дослідження міжнародних відносин. (n.d.). Available at: Available at: https://vo.uu.edu.ua/pluginfile.php/795255/mod_resource/content/1/Тема%202.pdf

до важливої для теорії неореалізму категорії – національного суверенітету. Видатні представники неореалізму, такі як К.Уолц, Б. Бузан, Ч. Джонс, Р. Літл, вважають, що в міжнародних відносинах держава є основним актором, чия головна мета - забезпечення власної безпеки та існування. Центральне місце займає національний інтерес, який розглядається у контексті сили та влади, охоплюючи військовий, гуманітарний, інформаційний та економічний аспекти. Основою міжнародних відносин є баланс сил, а головними напрямками зовнішньої політики є геополітична стратегія. Прибічники неореалізму розглядають безпекову проблематику як дилему та вважають, що утворення державних союзів можливе лише для досягнення балансу сил та спільного протистояння викликам безпеки¹⁷.

Для аналізу тенденцій дезінтеграції та процесів, теоретики часто звертаються до неомарксистської перспективи, яка, так само як і неореалізм, є напрямом теоретичного мислення, мало пов'язаним з євроінтеграцією. Представником неомарксизму в міжнародних відносинах є І. Валлерстайн. Згідно з поглядами неомарксизму, основне протистояння між країнами світу проходить за лінією Північ – Південь, оскільки країни багатого або відносно багатого Півночі зіштовхуються з тиском від країн бідного Півдня. Для ЄС такий тиск з боку Півдня став особливо актуальним у середині 2010-х років, коли Європу потрясла хвиля біженців та нелегальних мігрантів із Північної Африки та Близького Сходу. Це призвело до напружених діалогів і конфліктів всередині Євросоюзу, що збільшило тенденції до дезінтеграції, зокрема під час голосування про Брекзит¹⁸.

Теорія неолібералізму є основою для численних теоретичних напрямів, які можна використовувати для глибшого розуміння державності. Так, у теорії ліберальної міжурядовості, представниками якої є С. Гофман та Е. Моравчик, припускається, що зацікавленість держави обмежується лише інтеграцією економічних сфер та бажанням продуктивної міжурядової співпраці. Щодо подальшої інтеграції в політичній сфері, для них цей крок видається

¹⁷ Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. КЛАСИЧНИЙ РЕАЛІЗМ ТА НЕОРЕАЛІЗМ В ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА. Available at: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view>

¹⁸ Ibid.

проблематичним, оскільки держави не готові відмовитися від національного суверенітету¹⁹.

Також для ретельного аналізу впливу виходу Великої Британії з ЄС на прагнення до суверенності у регіонах країни було використано такі підходи:

- неоінституційний підхід, який є одним з провідних теоретичних напрямків сучасних досліджень. Теоретичні засади неоінституційного методу дослідження політичних процесів ґрунтовно розроблені у працях зарубіжних політологів С. Гантінгтона, Дж. Марча, Й. Олсона, Д. Норта, Р. Пантама тощо. Цей метод виник як реакція на кризу дослідження політичних інститутів, що, в свою чергу, розширило коло питань, пов'язане з їхнім вивченням та поглибило їхній аналіз. Представники цього підходу намагались поєднати об'єктивізм теорій модернізації і суб'єктивізм біхевіорального напрямку, щоб продемонструвати тісний взаємозв'язок між функціонуванням політичних інститутів. Завдяки неоінституціоналізму відбувся перехід від формальних до змістовних характеристик політичних інститутів²⁰. Підхід дозволив проаналізувати особливе ставлення британців до процесів інтеграції та дезінтеграції ЄС²¹, розширити аналіз інституціональних аспектів політичних процесів, було розкрито такі теми, як роль політичних еліт у процесі Брекзиту, особливості державності Шотландії та Північної Ірландії, можливі сценарії розвитку державності Сполученого королівства, включаючи розпад Великої Британії та її повернення до складу ЄС.

- Біхевіористський підхід. Перші риси політичного біхевіоризму виявилися в праці «Процес управління» («The Process of Government», 1908) А.Бентлі, його концептуальне обґрунтування здійснив учений Чиказького університету Ч.Е.Мерріам, який у середині 1920-х розробив положення про політичну поведінку індивідів, соціальних груп та масових феноменів як один із найважливіших об'єктів

¹⁹ Резніков, В. В. (2020). In Монографія (р. 364). «Діса плюс». Available at: <https://international-relations-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/cb3c47f55fa1b643f95e2d5000847b82.pdf>

²⁰ National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine. (n.d.). Rediscovering institutions: The organizational basis of politics. Available at: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2019/2019-6-4/08.pdf>

²¹ Кибіч, Я. В. (2023). Available at: <https://www.chnu.edu.ua/media/hn2ntvv5/anotatsiia-ya-v-kybich.pdf>

політології, та історичний та інституційний підходи до вивчення політики були визнані недостатньо результативними²². Важливим акцентом біхевіористських досліджень є індивідуальні мотиви або стимули політичної поведінки людини, які ця людина переносить на соціальні об'єкти. Провідне значення у процесах політичної участі належить внутрішнім цінностям людини, її почуттям, переконанням, самовизначенню²³. Завдяки біхевіористському підходу вивчено еволюцію електоральних уподобань британців та визначити зміни в громадській думці щодо позиції Великої Британії в ЄС.

Слід зазначити, що сторонники дезінтеграції в Європейському Союзі, відомі під назвою євроскептики, обґрунтовували свою позицію критикою основних концепцій інтеграції, особливо теорії федералізму. Євроскептицизм у ЄС супроводжувався активними обговореннями, у яких центральним елементом була роль національної держави, яка поступово втрачала свою домінуючу позицію як суб'єкт міжнародних відносин. Ключовим питанням теоретичних дебатів стало співвідношення між роллю держави та міжнародних інститутів, а також методи та засоби досягнення балансу для ефективного вирішення національних та міжнародних проблем.

У дослідженні було використано такі методи, що дозволили дискутувати щодо державності Великої Британії та впливу на неї Брекзиту:

метод контент-аналізу був застосований в процесі дослідження передумов та причин Брекзит, які були проаналізовані для кращого розуміння процесу виходу Великої Британії з ЄС, опрацювання інформації з теми дослідження та формування прогнозу сценарієв розвитку відносин між ЄС та Великою Британією, аналізу можливості розпаду Великої Британії;

²² Volodymyr. (2024, February 1). Біхевіоризм політичний. ВУЕ. Available at: https://vue.gov.ua/Біхевіоризм_політичний

²³ Ibid.

статистичний метод використаний для аналізу зміни громадської думки серед британців перед та після проведення референдуму щодо виходу з Європейського Союзу;

метод класифікації та спостереження використаний для дослідження входження Великої Британії до ЄС, причин та передумов виходу Великої Британії до ЄС;

метод дискурс-аналізу використаний для з'ясування політичних та економічних наслідків виходу з ЄС для Великої Британії.

В подальших розділах роботи буде наведено змістовний аналіз державності Сполученого Королівства та вплив Брекситу на цей процес.

1.2. Особливості членства Великої Британії в ЄС

Велика Британія є однією з найрозвинутіших та впливовіших держав у світі, що є членом Співдружності націй, Ради Європи, Великої сімки G7, Великої двадцятки G20, НАТО, Організації економічного співробітництва та розвитку, Інтерполу, Ради безпеки ООН та Світової організації торгівлі.

Історичним фактом є те, що саме прем'єр-міністр Великої Британії Вінстон Черчилль 19 вересня 1946 року в Університеті Цюриха запропонував, на зразок Сполучених Штатів Америки, створити Сполучені Штати Європи – для подолання розколу континенту і катастрофічних наслідків Другої світової війни.

На початку 1957 року керівники урядів “європейської шістки” (Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина та Франція) вирішили створити Європейське економічне співтовариство (ЄЕС).

Основною метою ЄЕС було усунення внутрішніх торговельних бар'єрів у Співтоваристві (або створення зони вільної торгівлі), створення митного союзу і створення спільного ринку (забезпечення вільного руху по території країн-учасниць Співтовариства товарів, послуг, капіталу, робочої сили)²⁴.

²⁴ www.xochu.com. (n.d.). ЄС: основні відомості — Миколаївський район. Available at: <https://mykolayiv.mk.gov.ua/ua/1620817572/1620818431/>

Велика Британія стала членом ЄЕС 1 січня 1973 року. До цього вона подавала заявки у 1961 та 1967 роках, але вступ було заблоковано президентом Франції Шарлем де Голлем, який небізпідставно вважав, що Велика Британія є островною країною та не розуміє, що таке бути частиною об'єднаної Європи.

Не дивлячись на те, що Велика Британія саме прагнула стати членом Європейського Союзу, уже через два роки після приєднання до ЄС (5 червня 1975 року), Лондон вперше виніс на загальнонаціональний референдум питання про членство країни в Європейському Економічному Співтоваристві (у бюлетені для голосування питання було сформульовано так: «Чи вважаєте ви, що Сполучене Королівство має залишатися в Європейському Співтоваристві (Спільному ринку)?»). У референдумі взяло участь 64,5% виборців, з яких 67,2% висловилися за збереження членства у Європейському Економічному Співтоваристві²⁵.

У 2013 році, реагуючи на зростаючий євроскептицизм у своїй Консервативній партії, прем'єр-міністр Великої Британії Девід Кемерон пообіцяв провести референдум про те, чи повинна Велика Британія залишатися в ЄС. Ще до сплеску імміграції в 2015 році, який став результатом потрясінь на Близькому Сході і в Африці, багато британців були стурбовані напливом мігрантів з інших країн ЄС, які прибули через відкриті кордони ЄС. Використовуючи ці антиіммігрантські настрої, націоналістична Партія незалежності Сполученого Королівства на чолі з Найджелом Фараджем здобула значні успіхи на виборах значною мірою за рахунок консерваторів. Євроскептики у Великій Британії також були стурбовані британськими фінансовими зобов'язаннями, які виникли в результаті реакції ЄС на боргову кризу єврозони та порятунку Греції (2009–2012 рр.). Вони стверджували, що Велика Британія відмовилася від свого суверенітету. Більше того, їм набридло те, що вони вважали надмірним регулюванням ЄС щодо споживачів, роботодавців та навколишнього середовища.

Таким чином, навіть після входження до складу ЄС, Велика Британія продовжувала свої вікові традиції геополітики, не підтримуючи у повній мірі повну

²⁵ Яковюк, І. В. (n.d.-b). Available at: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11247/1/Ykovyuk_25-29.pdf

політичну та економічну консолідацію Європи – Британія так і не увійшла в Шенгенську безпаспорту зону, залишила власну валюту – британський фунт стерлінгів (далі – фунт), не доєдналась до Хартії про основні права громадян ЄС, відхилилась від ідеї уніфікації законодавства у сфері юстиції та внутрішньої безпеки за Лісабонською угодою 2007 року²⁶.

1.3. Передумови та причини Брекзит

У травні 2015 року уряд консерваторів вніс до британського парламенту законопроект про референдум щодо виходу країни з Євросоюзу.

При цьому раніше, у 2011 році, питання про проведення такого референдуму вже порушувалося, але парламент проголосував проти.

У 2015 році депутати підтримали пропозицію та 10 листопада 2015 року прем'єр-міністр Девід Кемерон оголосив про початок кампанії за зміну умов членства Британії в ЄС²⁷.

Після тривалих переговорів уряду Кемерона вдалося укласти угоду з Євросоюзом щодо особливого статусу Великої Британії, яка була оголошена 19 лютого 2016 року. Це стало підставою для заяви Кемерона про підтримку збереження членства Британії в ЄС та оголошення референдуму на 23 червня 2016 року.

Угода містила три основні пункти:

1. Велика Британія встановлює обмеження для доступу трудових мігрантів з ЄС до системи соціального забезпечення. Протягом перших чотирьох років після прибуття нових мігрантів не буде надано жодної соціальної допомоги. Це означає, що мігранти повинні мати свої власні засоби утримання і отримати гарантію роботодавця щодо зайнятості протягом не менше ніж чотири роки.

²⁶ Ibid.

²⁷ Британія виходить з ЄС: історія Brexit. (2020, January 31). Слово І Діло. Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2020/01/31/infografika/polityka/brytaniya-vyxydyt-yes-istoriya-brexit>

2. Фінансова система Великої Британії стала незалежною від Європейського Центробанку, але Лондон не має права вето на монетарні рішення, прийняті єврозоною.
3. Велика Британія залишає за собою право не приєднуватися до процесів євроінтеграції, якщо це суперечить її інтересам.

На момент Референдуму 2016 року Британія була членом ЄС 43 роки. Насправді, жодна партія Британія не очікувала на такі результати Референдуму у 2016 році.

Результати голосування на референдумі в червні 2016 році за вихід з Європейського Союзу не залишили байдужими нікого у світі. Ця подія була та є однією з найважливіших подій в Європі з моменту падіння Берлінської стіни в 1989 році. Перед референдумом консерватори повідомили бажання Британії повернути контроль над своїми кордонами, грошима та законами, що викликало резонанс серед виборців. Голосування відбулося після десятиліть формування посилення ворожості до європейського проекту, який забезпечував верховенство права ЄС у певних сферах і чий принцип «свободи пересування» призвів до того, що мільйони громадян ЄС переїхали до Великобританії, щоб працювати та оселитися. Серед інших чинників, які вплинули на результати референдуму, було зростання націоналістичних настроїв, особливо в Англії, а також жорстка економія та розчарування традиційною політикою. Результати референдуму спричинили ще ширшу дискусію щодо ролі національної держави та зростання популізму в епоху глобалізації. Голосування виявило напругу між окремими країнами Великої Британії: Англія (53%) та Уельс (52,5%) проголосували за вихід з ЄС, тоді як у багатьох округах Шотландії та Північної Ірландії було виявлено більшість голосів проти виходу з ЄС: відповідно 62% та 56% проголосували за те, щоб залишитися. Також було виявлено й інші поділи: наприклад, на мегаполіси та малі міста, а також на різні вікові групи та соціальні класи, так, за рішення проти виходу була більшість виборців у Лондоні. Проте в інших областях, зокрема в Уельсі та центральній Англії, ідея вихідної дії з ЄС отримала значну підтримку.

Європейський Союз на той час вже не був тим могутнім утворенням, до якого Сполучене Королівство приєдналося в 1973 році. Тоді Європейське економічне співтовариство мало легітимність потужного економічного зростання, яке характеризувало роки після Другої світової війни – «славне тридцятиріччя». ЄС 2016 року, навпаки, зазнав серії надзвичайно руйнівних ударів, зокрема: економічна криза 2008 року; збитки, завдані собі через нездатність усунути недоліки євро після кризи; успіх росії в порушенні балансу сил у Європі після холодної війни; терористичні атаки ІДІЛ і доволі великі міграційні потоки до ЄС. Усі ці удари створили потужні електорати проти політичної еліти та ЄС на всьому континенті, а не лише у Великій Британії²⁸.

Таким чином, загалом за Брекзит проголосували 52% громадян, проти - 48%. Явка виборців склала 71,8%, у голосуванні взяли участь понад 33 млн людей. Це - найвища явка на голосуванні в Сполученому Королівстві з 1992 року²⁹.

Після дня референдуму Девід Кемерон подав у відставку зі словами: «Я не думаю, що для мене було б правильним намагатися бути капітаном, який веде нашу країну до наступного пункту призначення».

На зміну йому прийшла Тереза Мей, яка повинна була вивести Велику Британію з-під уламків, та розпочався довгий процес виходу Британії з ЄС.

²⁸ Rafalska, A., & Bukina, V. (2023b). Analitično-porivnâlnе Pravoznâvstvo, 3, 33–37. Available at: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.5>

²⁹ BBC News Україна. (2016b, June 24). Британія проголосувала за вихід з ЄС. BBC News Україна. Available at: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/06/160624_brexit_referendum_hk

РОЗДІЛ 2. ВИХІД ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ З ЄС ТА НАСЛІДКИ

2.1. Брекзит та державність країн Сполученого королівства

На результати Референдуму миттєво відреагував фунт, впавши до найнижчого рівня щодо долара з 1985 року - вартість фунту 24 червня 2016 року впала на 9,5% у порівнянні з американським долларом, курс до нього склав 1,35. Це найнижчий рівень з 1985 року, відзначає Bloomberg. Євро подешевшав на 3,1% щодо долара, а японська ієна подорожчала на 5,8%. Нафта WTI на торгах в Нью-Йорку подешевшала на 4,8% - ціни опустилися до 47,7 доларів за барель. Сировина марки Brent подешевшала на 4,6% - до 48,5 доларів. Золото подорожчало на 4%, ціни на метал наблизилися до максимуму з серпня 2014 року³⁰.

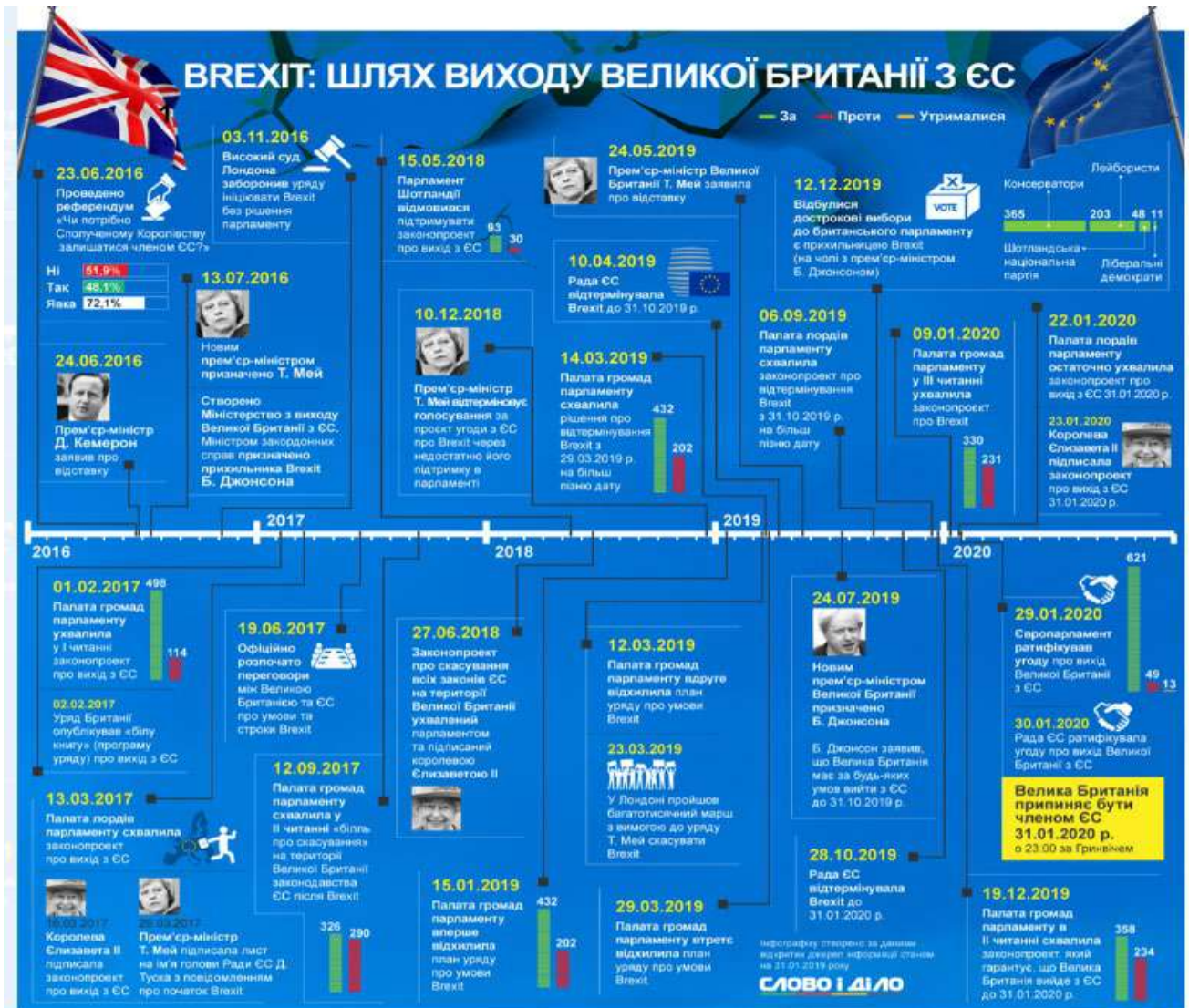
Загальний борг Великої Британії перед ЄС на момент Референдуму склав 25 млрд євро³¹.

Нижче наведено шлях виходу Великої Британії з ЄС, починаючи з Референдуму 2016 року до припинення членства у ЄС у (з 31.01.2020)³²:

³⁰ BBC News Україна. (2016, June 24). Британія проголосувала за вихід з ЄС. Available at: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/06/160624_brexit_referendum_hk

³¹ Lb.Ua. (2022, March 10). Британія повинна погасити €25 млрд боргу, щоб вийти з ЄС, - ЗМІ. LB.ua. Available at: https://lb.ua/world/2016/08/05/342000_britaniya_dolzhna_pogasit_dolg_25.html

³² Британія виходить з ЄС: історія Brexit. (2020b, January 31). Слово І Діло. Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2020/01/31/infografika/polityka/brytaniya-vyxydyt-yes-istoriya-brexit>

24 грудня 2019 року ЄС і Великій Британії вдалося досягти компромісного рішення, а саме укласти Угоду про торгівлю і співробітництво між Сполученим Королівством і ЄС, який, зокрема, включала таке:

- повернення національного суверенітету, що призвело до того, що Європейський Суд втрачає статус вищої інстанції на території Великої Британії, зберігаючи при цьому свої повноваження в Північній Ірландії;
- обмежена співпраця з ЄС у сфері безпеки, при цьому Сполучене Королівство залишається учасником Європолу, але не входить до його складу і втрачає автоматичний доступ до баз;
- контроль над рибним промислом: протягом п'яти з половиною років Сполучене Королівство буде збільшувати вилов риби у власних водах та може заборонити іншим країнам ЄС вилов риби з 2026 року;

- обмеження гуманітарного співробітництва, Сполучене Королівство припиняє участь у програмі Еразмус щодо обміну студентами;
- заміна європейських медичних страхових карток на нові картки глобального медичного страхування Сполученого Королівства;
- Британські компанії з фінансових послуг втрачають автоматичний доступ на ринок ЄС;
- утворення кордону між Сполученим Королівством та ЄС, за винятком Північної Ірландії, де будуть діяти певні стандарти та норми Євросоюзу.

За рік, у грудні 2020 року, між Лондоном та Брюсселем було укладено торговельну угоду, що означало остаточний вихід Сполученого Королівства зі складу ЄС.

Угода чітко визначила, що торгівля та інвестиції вимагають рівних умов для "відкритої та чесної конкуренції".

Щодо фінансових послуг, то обидві сторони просто зобов'язуються "створити сприятливий клімат для розвитку торгівлі та інвестицій між ними".

Текст включав доволі багато докладних додатків, наприклад, щодо торгівлі рибою, вином, ліками, хімікатами і співробітництва у галузі безпеки.

Якби цієї угоди так і не вдалося досягнути, ЄС і Британія повинні були б з 1 січня 2021 року перейти від повного вільного переміщення товарів через кордон до торгівлі за умовами Світової організації торгівлі, що передбачає наявність мит та квот та створює потенційні втрати для бізнесу з обох сторін³³.

Крім цієї угоди, було укладено угоди про ядерну енергетику, обмін секретною інформацією, цивільну ядерну енергетику та низку спільних декларацій.

Після виходу Британії з ЄС, питання недоліків і переваг цього юридичного факту залишається досить неоднозначним, оскільки:

- 1) пройшло ще не так багато часу для того, щоб зробити належні висновки;
- 2) для обох сторін переваги та недоліки Брекзит можуть значно різнитися.

Проте, є такі, існування яких неможливо заперечувати.

³³ Lb.Ua. (2022b, March 10). Керівництво ЄС підписало угоду про відносини з Британією після Brexit. LB.ua. Available at: https://lb.ua/world/2020/12/30/474224_kerivnitstvo_ies_pidpisalo_ugodu_pro.html

Велика Британія як ініціатор виходу, повинна була для себе усвідомлювати, що, хоча це і є безпрецедентним кроком на міжнародній арені і таким чином країна демонструє свій характер і доводить незалежність, проте зворотною стороною такого прояву є певні негативні наслідки, серед яких можна виділити:

- падіння попиту на валютні і фінансові послуги (левова частку яких складали представники країн-членів ЄС);

- переміщення як фінансових установ, так і різних підприємств з Британії до ЄС, оскільки, враховуючи нові умови торгівлі і переважний ринок, більш вигідним буде повернутися до більшості;

- неврегулювання особливої позиції для подальшого функціонування Великої Британії як одного з основних торгових і фінансових осередків ЄС;

- зростання прихильників незалежності Шотландії та приєднання Північної Ірландії до Ірландської Республіки – члена ЄС, оскільки не тільки шотландці та ірландці, а й вся світова спільнота зрозуміла – «так робити можна»³⁴.

- ЄС як торговельний майданчик для Британії перестав існувати у вільному доступі, у свою чергу, він складав близько 45% британського експорту – окрім самого Брекситу, ситуацію ускладнив ще й COVID-19;

- рівень інфляції у лютому 2024 року – 3,4%³⁵.

Але є і певні позитивні зрушення для Британії, а саме:

- можливість визначення власного вектору розвитку і політики, зважаючи на британські принципи та інтереси без впливу «наднаціонального Брюсселю»;

- повернення до власної культури, її цінностей та здобутків: у складі ЄС Британія мала наплив різних течій і поглядів;

- можливість встановлення прямих торгово-економічних відносин між Британією та третіми країнами, що дозволить самостійно визначати умови торгівлі;

- відсутність щорічних платежів до ЄС, що складали близько 13 млрд.фунтів³⁶.

³⁴ ЩЕРБАКОВ, В. & Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. (2021). Available at: <https://doi.org/10.32782/EP.2021.4.26>

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid.

Ситуація у 2020 році для ЄС була також неоднозначною - з одного боку, ЄС намагався продемонструвати, що таке рішення не стане позитивним зрушенням для держави-члена, що вийшла з ЄС, з іншого – не можна не зазначити, що ЄС також зазнав деяких негативних наслідків виходу Британії з ЄС, серед яких:

- зміна статусу британського ринку з внутрішнього на зовнішній, куди припадало близько 20% всього експорту ЄС, що більше ніж до США чи Канади, і зручніше, а тепер умови торгівлі стали більш складними і некомфортними;

- один із найважливіших фінансових осередків ЄС втрачено, що, з одного боку залишить фінанси у ЄС, а з іншого закреслить здійснення ефективної інвестиційної політики європейських інвесторів і самих держав-членів;

- Брекзит став небезпечним прецедентом для подальшого існування цілісного Європейського Союзу;

- ослаблення конкуренції європейського фондового ринку через вихід Британії;

- ослаблення європейської банківської системи, враховуючи британський консервативний і фундаментальний підхід до банківських ризиків порівняно з іншими державами-членами ЄС;

- втрата участі Великої Британії у фінансуванні інституцій та установ Європейського Союзу: як відомо, відповідно до установчих договорів і статутів фінансова участь держави у функціонуванні Європейського Союзу залежить від її населення та економічного потенціалу, що значно зменшить обсяг вкладів до ЄС³⁷.

При цьому, позитивні результати Брекзиту для ЄС все ж таки були. Найважливішим здобутком спільноти стало формування власної політики та спрямування розвитку без урахування «власної думки Королівства», яка дуже часто заважала приймати важливі і позитивні, у розумінні ЄС, рішення³⁸.

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid.

Згідно зі опитування YouGov у листопаді 2022 року, 56% респондентів вважали, що вихід з Євросоюзу був помилкою, а лише 32% впевнені, що це було хорошою ідеєю³⁹.

У січні 2024 року Садік Хан, мер Лондона та член опозиційної Лейбористської партії, яка проголосувала проти Брексит на референдумі 2016 року, заявив, що вихід Великої Британії з Європейського Союзу скоротив розмір її економіки на 6%. Країна втратила 140 мільярдів фунтів або 178 мільярдів доларів. Водночас очікується, що дефіцит досягне 10% до 2035 року⁴⁰.

Хан замовив звіт економічним консультантам Cambridge Econometrics, які оцінили, наскільки швидко зростала б економіка, якби Лондон залишився у євроблоці. “Тепер очевидно, що Brexit не працює. Жорстка версія Брексит, до якої ми прийшли, тягне нашу економіку вниз і підвищує вартість життя”, – сказав Хан. "Розлучення" Британії з ЄС також призвело до того, що у країні стало на 2 мільйони менше робочих місць, включно з 290 000 втрачених вакансій у Лондоні. Водночас оцінка Cambridge Econometrics щодо вартості Брексит є вищою, ніж інших експертів. Британський національний інститут економічних і соціальних досліджень (NIESR) у листопаді 2023 року підрахував, що Брексит зменшив розмір економіки на 2%-3%, а до 2035 року цей вплив, як очікується, зросте до 5%-6%. Джонатан Хаскел, один з керівників Банку Англії, підрахував у 2023 році, що Брексит завдав шкоди бізнес-інвестиціям, знизивши ВВП на 1,3% на кінець 2022 року, що еквівалентно 1000 фунтів стерлінгів на домогосподарство у рік⁴¹.

Не зважаючи на вищенаведене, вважаю, що у 2024 році ще важко зробити однозначний обґрунтований висновок, чи правильно зробила Велика Британія, вийшовши з ЄС. Скоріш за все, аргументовані висновки щодо стану економіки, торговельного балансу, політичного впливу на інші країни, рівень життя громадян

³⁹ Times, P. T. N. Y. (2024b, May 11). Життя після Брекситу, або Чому в Британії справи гірші, ніж у Євросоюзі. Аналізує New York Times. Available at: <https://forbes.ua/svit/zhittya-pislya-breksitu-abo-chomu-v-britanii-spravi-girshi-nizh-v-evrosoyuzi-analizue-new-york-times-01022023-11446>

⁴⁰ Лотоцька, Н. (2024, January 11). LB.ua. Available at: https://lb.ua/world/2024/01/11/593214_vihid_britanii_z_ies_skorotiv.html

⁴¹ Ibid.

Великої Британії можна буде зробити після як мінімум за 10 років після остаточного виходу країни з ЄС. Також маю зазначити, що на політичні та економічні рішення у світі також вплинули COVID та загальна геополітична ситуація, зокрема, війна України з росією.

Також варто відзначити, що після виходу Сполученого Королівства з Європейського Союзу інші міжнародні організації та переговорні платформи набудуть ще більшого значення для Британії. Перш за все, НАТО стане ключовою, оскільки вона об'єднує майже всі країни Європи і США. Крім того, важливими форумами є G7 і G20, оскільки в рамках цих груп Сполучене Королівство зберігає можливість спільно з ЄС приймати рішення з різноманітних питань та впливати на них.

2.2. Дискусія щодо державності Шотландії

Як було зазначено у попередньому розділі, на Референдумі 2016 року про вихід Сполученого Королівства зі складу ЄС позиція, відношення та наслідки для кожної країни, що входить до складу Королівства, були різними. Пропоную детально розглянути Шотландію як країну, що історично прагне суверенності та Північну Ірландію, яка прагне вийти зі складу Сполученого королівства та об'єднатися з Республікою Ірландія.

Шотландію безперечно можна визначити країною, що найбільше не задоволена виходом з ЄС. З огляду на це, розглянемо максимально детально вплив Брекситу на державність Шотландії.

Під час Референдуму щодо членства Великої Британії в ЄС 2016 року, 62% шотландських громадян проголосували за те, щоб залишитись у Союзі⁴². На цей день, через вісім років після референдуму щодо Брекситу і чотири роки після офіційного виходу держави зі складу ЄС, Шотландія та її суспільство все ще потерпають від соціальних, політичних та економічних його наслідків. Той факт, що Британія не дослухалась до голосу Шотландії, призвело до посилення бажання

⁴² BBC News. BBC. (n.d.). *EU referendum results*. Available at: https://www.bbc.co.uk/news/politics/eu_referendum/results

другої досягти суверенності. Брекзит продемонстрував значну інтенсифікацію прагнення Шотландії набути політичного самовизначення – лідируюча Шотландська національна партія поставила собі за мету досягти незалежності від Сполученого Королівства, громадські опитування показують зростання підтримки шотландцями суверенності, починаючи з 2020 року, а в суспільстві точаться дискусії щодо нового референдуму про незалежність та вступу Шотландії до складу ЄС і НАТО.

Під час кампанії щодо Брекзит, всі (на той час – п'ять партій шотландського парламенту) підтримали те, щоб залишитися в ЄС – Шотландська національна партія, шотландські консерватори, шотландські лейбористи, шотландські зелені та шотландські ліберал-демократи. Брекзит поставив шотландські політичні партії перед викликами, що мали сильний вплив на їхні позиції та ідентичність. До виходу з ЄС, основний вектор шотландської політики був спрямований на Європу. Таким чином, Брекзит створив низку складнощів для Шотландії, оскільки країна більше не могла одночасно бути частиною Британії та ЄС. Це зробило основну ідеологію пробританських партій – проєвропейський шотландський юніонізм – більше не актуальною. Наслідком цього стало переформатування політичних партій Шотландії⁴³.

По-перше, Брекзит став випробуванням для Шотландської національної партії. Шотландські націоналісти завжди твердо й голосно виступали проти виходу з Європейського Союзу. Брекзит породив нові аргументи на користь незалежності, пов'язані з розбіжністю між незалежною Шотландією в ЄС та у складі Сполученого королівства, що залишилась поза Євросоюзом. Реакція партії на Брекзит також змінилась: спочатку вона наголошувала на забезпеченні «м'якого Брекзит», пізніше ж прийшла до остаточної підтримки другого референдуму за незалежність й аргументу «зупинити Брекзит» на загальних виборах у Великій Британії 2019 року. Хоча шотландські націоналісти вже давно виступають за «незалежність у Європі», їх еволюція щодо Брекзит означала, що тепер партію більше ідентифікують як

⁴³ Salamone, A. (2021) *Брекзит's reorientation of Scottish politics*, *The RSA*. Available at: <https://www.thersa.org/comment/2021/01/Брекзитs-reorientation-of-scottish-politics>

проєвропейську, ніж як пробританську⁴⁴. За словами Ніколи Стерджен, минулої лідерки Шотландської національної партії, Брекзит відбувся «проти волі Шотландії» і жодна угода не зможе компенсувати те, що «Брекзит забирає у нас»⁴⁵. Також, вона зазначила, що шотландська незалежність є «вкрай важливою»⁴⁶.

Консерватори ж навпаки вважають, що інтереси Шотландії краще захищені в складі Великої Британії – Брекзит лише посилив їх позицію. Зіткнувшись з дилемою проєвропейського результату в Шотландії, партія вирішила посилити свою підтримку британського союзу та залучити прихильників Брекзит. На знак поваги до Консервативної партії Великої Британії, Шотландська партія йшла на компроміси: спочатку виступала за «відкритий Брекзит», потім виступала за Брекзит за будь-якої угоди, а потім погодилась на Брекзит без угоди, якщо це буде необхідним. Таким чином, шотландські консерватори створили нову ідентичність, поєднавши пробританську позицію та про-Брекзит⁴⁷.

Шотландські лейбористи та шотландські ліберал-демократи намагалися відстояти свою водночас пробританську та проєвропейську позицію, що, після Брекзит, напевно, є найменш придатним простором у шотландській політиці. Нині ці партії мають найменшу політичну вагу через поляризацію країни на проєвропейську, незалежну сторону чи про-Брекзит⁴⁸.

Шотландські зелені, інша партія, яка виступає за незалежність у парламенті, залишаються відданими проєвропейському напрямку політики з моменту референдуму 2016 року. Партія мала вирішальний вплив під час парламентської каденції, наприклад, на бюджет, оскільки Шотландська національна партія керує урядом меншості. Однак під час кампанії Брекзит, зелені були менш успішними в тому, щоб відмежуватися від націоналістів і направити свій проєвропейський голос

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Scott, J. (2020) *Where do the UK's political parties stand on Brexit Vote?* BBC News. BBC. Available at: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-55177496>

⁴⁶ Nicola Sturgeon tells Snp: 'we are the independence generation' (2022) BBC News. BBC. Available at: <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-63195532>

⁴⁷ Salamone, A. (2021) *Brexit's reorientation of Scottish politics*, The RSA. Available at: <https://www.thersa.org/comment/2021/01/Брекзита-реорієнтація-шотландської-політики>

⁴⁸ Ibid.

на успіх на виборах, зокрема на виборах до Європейського парламенту 2019 року, де голоси партії залишилися статичними⁴⁹.

Таким чином, Брекзит став причиною гострих розколів серед політичної партійної системи країни щодо відносин Британії з Європою, а також слугував потужним нагадуванням про силу вкоріненої євроскептичної традиції з боку консерваторів Великої Британії.

У березні 2023 року Хумза Юсаф був обраний наступником Ніколи Стерджен на посаді першого міністра Шотландії, він також є представником Шотландської національної партії та поділяє погляди Ніколи Стерджен щодо незалежного майбутнього Шотландії у складі ЄС.

Шотландська національна партія (ШНП) має 64 зі 129 місць у парламенті Шотландії і керує країною в коаліції з набагато меншими зеленими.

Опитування у березні 2023 року показали, що 75% виборців ШНП хочуть побачити ще один референдум про незалежність протягом наступних п'яти років⁵⁰.

Наприкінці 2023 року уряд Шотландії видав звіт "Незалежна Шотландія в ЄС", який є частиною серії публікацій "Будуємо кращу Шотландію"⁵¹. Один із ключових аргументів досить простий. Якщо ЄС — це союз суверенних держав, які вирішують переважну кількість питань більшістю чи консенсусом, то Сполучене Королівство — "вулиця з одностороннім рухом", де Вестмінстер може фактично блокувати будь-які рішення шотландського парламенту, навіть схвалені монархом. Складається звіт з чотирьох частин: перша — про становище членів Євросоюзу і Сполученого Королівства; друга — про відносини Шотландії з Євросоюзом після виходу з нього Британії; а останні дві — про те, що членство Шотландії в ЄС принесе обом сторонам⁵².

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Mac Dougall, D. (2023b, March 27). Available at: <https://www.euronews.com/2023/03/27/scotland-politics-humza-yousaf-selected-as-new-first-minister-succeeding-nicola-sturgeon>

⁵¹ Правда, Є. (2023d, November 29). Available at: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/11/29/7174552/>

⁵² Правда, Є. (2023, November 29). Available at: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/11/29/7174552/>

Звіт Рахункової палати Шотландії від червня 2023 року містить конкретну оцінку збитків від виходу з ЄС — три мільярди фунтів стерлінгів щороку.

Якщо окремо більш глибоко проаналізувати ставлення громадськості Шотландії до виходу з ЄС та бажання повернутися як окрема незалежна держава, є коливання думок.

У 2020 році, після офіційного виходу Великої Британії з ЄС, опитування громадської думки постійно демонстрували сильну підтримку шотландського відокремлення, досягнувши свого піку в 58% на користь суверенності⁵³. Вихід Великої Британії разом з Шотландією з Європейського Союзу й віддалений характер нових відносин ВБ-ЄС у поєднанні з недавнім закінченням перехідного періоду зробили незалежність реальною для багатьох виборців⁵⁴. Але протягом 2021-2022 років ситуація змінилась і підтримка відокремлення значно зменшилась, коли на політичному порядку денному Шотландії з'явилися більш важливі питання (особливо – пандемія COVID-19). Наприклад, у 2021 році максимальна кількість голосів «Ні» дорівнювала 52,4%, коли максимальний відсоток голосів «Так» досяг лише 49,8%. Протягом більшої частини 2022 року прагнення шотландців до незалежності було стабільно нижчим за бажання залишитись у складі Великої Британії, але воно значно зросло в грудні, досягнувши 53,4%, в той час коли за «Ні» проголосували 46,6%⁵⁵.

Аналізуючи результати громадських опитувань станом на лютий 2023 року, ставлення шотландців до незалежності більше схиляється до «Так», ніж до «Ні». За даними YouGov за 17-20 лютого 2023 року, не беручи до уваги відповідь «Не знаю», 54% не підтримали б незалежність Шотландії від Сполученого Королівства, у порівнянні з 46%, які б підтримали⁵⁶. За даними Savanta за 15-17 лютого 2023 року, прибравши відповідь «Не знаю», 49% виступили проти незалежної

⁵³ News, P. (2020) *Scottish Independence Equals Record 58% high in New poll*, *Business for Scotland*. Available at: <https://www.businessforscotland.com/independence-equals-record-high-in-new-poll/>

⁵⁴ Salamone, A. (2021) *Брекзит's reorientation of Scottish politics*, *The RSA*. Available at: <https://www.thersa.org/comment/2021/01/Брекзитs-reorientation-of-scottish-politics>

⁵⁵ *Independence polling (2023) Ballot Box Scotland*. Available at: <https://ballotbox.scot/independence>

⁵⁶ *Docs.cdn.yougov.com (2023)*. Available at: https://docs.cdn.yougov.com/axjilie529/ScottishTimes_Results_230220.pdf

Шотландії, 51% – виступили за⁵⁷. За даними Survation за 1-7 лютого 2023 року, не враховуючи відповідь «Не знаю», 49% виступили проти суверенності, в той час коли 51% підтримали ідею⁵⁸.

Також, варто приділити увагу ставленню шотландської громадськості до потенційного другого референдуму про незалежність. Після заяви Ніколи Стерджен у червні 2022 року про те, що вони з націоналістами хочуть провести голосування щодо суверенності до кінця 2023 року, YouGov провів ще одне громадське опитування. За його результатами, більшість шотландців визнали цей графік занадто швидким: лише 28% вважали, що в 2023 році має відбутися референдум. До 59% вважали, що в 2023 році референдуму не повинно бути. Громадськість розділилася на 42% / 41% щодо того, чи слід проводити референдум у найближчі п'ять років⁵⁹.

Опитування⁶⁰, опубліковане на початку листопада 2023 року, показує, що підтримка незалежності становить 40%, при цьому 49% виступають за те, щоб залишитися частиною Великої Британії.

Варто зазначити, що питання суверенності завжди (особливо після 2014 року, коли в країні відбувся перший референдум за незалежність) було на шотландському політичному порядку денному. Але до Брекситу, Шотландська національна партія не збиралась проводити другий референдум, аж доки від громадян не поступить чітка відповідь за підтримку незалежності – під час референдуму 2014 року, 55.3% голосуючих виступили проти незалежності від Великої Британії⁶¹. Вважалось, що подібні плебісцити проходять лише раз на покоління – до референдуму 2014 року, останній відбувся у 1979 році. Коли ж не зважаючи на результати опитування (під час Референдуму щодо членства Великої

⁵⁷ *Independence polling (2023) Ballot Box Scotland*. Available at: <https://ballotbox.scot/independence>

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ McDonnell, A. (2022). Available at: https://yougov.co.uk/politics/articles/42830-where-do-scots-stand-independence-2022?redirect_from=%2Ftopics%2Fpolitics%2Farticles-reports%2F2022%2F06%2F14%2Fwhere-do-scots-stand-independence-2022.

⁶⁰ Mac Dougall, D. (2023e, November 18). Available at: <https://www.euronews.com/2023/11/18/scotland-could-rejoin-eu-smoothly-and-quickly-after-independence-report>

⁶¹ *Scottish independence referendum 2014 - House of Commons Library* (2014). Available at: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/rp14-50/>.

Британії в ЄС 2016 року, 62% шотландських громадян проголосували за те, щоб Сполучене Королівство залишилось у складі ЄС⁶²), Велика Британія таки покинула Союз, було вирішено, що другий референдум повинен відбутися найближчим часом, адже у шотландців з'явилося відчуття, ніби їх голос не береться до уваги.

Уряд Великої Британії та пробританські партії Шотландії, в свою чергу, не згодні з тим, що новий референдум має відбутися в осяжному майбутньому. Стерджен двічі намагалася досягти згоди з прем'єр-міністром Великої Британії щодо референдуму – у березні 2017 року з Терезою Мей і в грудні 2019 року з Борисом Джонсоном – безуспішно⁶³. Також, у листопаді 2022 року Верховний суд Британії одногосно не визнав право Шотландії на організування другого референдуму за незалежність – за Актом про Шотландію 1998 року шотландський парламент не зможе прийняти закон про другий референдум без згоди уряду Великої Британії, який він не давав і навряд дасть, що загострить вже напружені відносини між урядами Британії та Шотландії⁶⁴. На це Нікола Стерджен відповіла так: «Велика Британія більше не є добровільним партнерством рівних»⁶⁵. Це має сенс, адже Шотландія по суті не має права самостійно вирішувати свою долю.

У березні 2023 року Стерджен було замінено на Хумзху Юсафа, що виявило гострі розходження в Шотландській національній партії.

Він оголосив, що буде зосереджений на вирішенні кризи вартості життя та докладе нових зусиль для досягнення шотландської незалежності.

"Народ Шотландії зараз потребує незалежності більше, ніж будь-коли раніше, і ми будемо поколінням, яке її забезпечить", - сказав Юсаф після оголошення результатів⁶⁶.

⁶² *EU referendum results*. Available at: https://www.bbc.co.uk/news/politics/eu_referendum/results.

⁶³ Salamone, A. (2021) *Брекзит's reorientation of Scottish politics*, *The RSA*. Available at: <https://www.thersa.org/comment/2021/01/Брекзитs-reorientation-of-scottish-politics>

⁶⁴ *Scottish independence referendum: Legal Issues - House of Commons Library* (no date). Available at: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9104/>

⁶⁵ Staff (2023) Available at: <https://e-f-a.org/2022/11/24/the-supreme-court-ruling-proves-the-uk-is-not-a-voluntary-partnership-of-equals/>

⁶⁶ Reuters (n.d.). Available at: <https://www.reuters.com/world/uk/scotlands-next-leader-be-announced-with-independence-movement-crisis-2023-03-26/>

Попри перемогу на партійних виборах міністр не користується великою підтримкою шотландців. Також уже менше людей виступають за незалежність Шотландії. Опитування громадської думки цього місяця показало, що підтримка незалежності впала до 39%, або 46%, якщо виключити пункт "не знаю". Це можна порівняти з рекордними 58% у 2020 році⁶⁷.

У листопаді 2023 року Уряд Шотландії виклав свої плани⁶⁸ щодо повернення до Європейського Союзу, стверджуючи, що це буде процес, який відбудеться "гладко та швидко" після здобуття незалежності, а заявка на вступ до блоку буде подана "якнайшвидше".

Уряд Единбурга, який виступає за вступ до ЄС, зробив ці коментарі в новому програмному документі, в якому викладено переваги членства в ЄС, включаючи доступ до єдиного ринку для шотландського бізнесу; спільний доступ до угод ЄС про вільну торгівлю; забезпечення фінансування ЄС, зокрема, сільського господарства Шотландії; а також дозволити молоді Шотландії скористатися програмою університетського обміну Erasmus+, яка була закрита для них після Брекзит.

Варто зазначити, що ще до Брекзит міжнародна торгівля Шотландії була нижчою у відсотках від загальної економіки, ніж у Великої Британії в цілому – це відповідало британській моделі, в якій економічна діяльність непропорційно розташована в Лондоні та на південному сході Англії. Якщо розглядати торгівлю з рештою Великої Британії, показники Шотландії виглядають трохи кращими. Однак через слабке зростання й інвестиції в економіку Великої Британії після Брекзит, торгівля Шотландії з першою значно впала. Після виходу з Союзу, у Великій Британії в цілому «відбулося різке падіння кількості торгових відносин між британськими експортерами й імпортерами з ЄС, що свідчить про те, що

⁶⁷ Перун, В. (2023b, March 27). Шотландські націоналісти обрали нового лідера. LB.ua. Available at: https://lb.ua/world/2023/03/27/550136_shotlandski_natsionalisti_obrali.html

⁶⁸ Cabinet Secretary for Constitution, External Affairs and Culture. (n.d.-b). An independent Scotland in the EU. Available at: <https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/research-and-analysis/2024/01/building-a-new-scotland-papers-downloadable-versions/documents/paper-7-an-independent-scotland-in-the-eu/paper-7-an-independent-scotland-in-the-eu/govscot%3Adocument/independent-scotland-eu-paper-7.pdf>

запровадження Угоди про торгівлю та співробітництво⁶⁹ змусило багато британських фірм припинити експорт до ЄС». Це пов'язано з тим, що британським експортерам стає важче постачати компоненти для своїх товарів із ЄС, що, в свою чергу, ускладнює міжнародний продаж, а глобальні виробничі компанії, які експортують як до ЄС, так і за його межі, змінили розташування деяких своїх заводів. Результатом є те, що загальні експортні показники Великої Британії, включаючи Шотландію, після Брекзит були відносно низькими⁷⁰.

Розглянемо приклад того, як змінився шотландський міжнародний експорт після Брекзит. Дані Державної податкової та митної служби показують, що вартість експорту Шотландії впала з 16,741 мільярдів фунтів стерлінгів у 2019 році, за рік до виходу Великої Британії з ЄС, до 14,528 мільярдів фунтів стерлінгів у 2021 році – спостерігаємо падіння більш ніж на 13% за два роки. Спад був підтриманий падінням на 3 мільярди фунтів стерлінгів товарів, які найбільше експортуються Шотландією – мінеральним паливом, головним чином нафтою і газом – продажі впали з 9,139 до 6,246 мільярдів фунтів. За даними Offshore Energies UK, нафтогазова діяльність забезпечує 90 000 робочих місць у Шотландії – близько 42% від загальної робочої сили Великої Британії. Окремий аналіз уряду Шотландії показав, що «нафта, нафтопродукти та супутні матеріали» впали на 826 мільйонів фунтів стерлінгів (41%) до 1,4 мільярда фунтів стерлінгів за рік між першими трьома місяцями 2020 року та тим самим періодом 2021 року⁷¹.

З огляду на це, шотландські підприємці висловили занепокоєння щодо триваючих проблем у торгівлі після виходу Великої Британії з ЄС на початку 2020 року та закликали уряд Великої Британії діяти, щоб полегшити роботу з Європою⁷². Їх занепокоєння пояснювалось тим, що багато шотландських компаній зіткнулися

⁶⁹ *The EU-UK withdrawal agreement* (2020) *European Commission*. Available at: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/relations-non-eu-countries/relations-united-kingdom/eu-uk-withdrawal-agreement_en.

⁷⁰ The Scottish Government (2022) *Building a New Scotland: A stronger economy with Independence*, *Scottish Government*. The Scottish Government. Available at: <https://www.gov.scot/publications/building-new-scotland-stronger-economy-independence/pages/10/>

⁷¹ Williams, M. (2022) *Scots exports slump by 13 per cent since Брекзит*, *HeraldScotland*. HeraldScotland. Available at: <https://www.heraldscotland.com/news/homenews/23091755.scots-exports-slump-13-per-cent-since-Брекзит/>

⁷²Ibid.

з додатковими торговельними витратами через вихід з ЄС з початку 2021 року. Дані Business Insights and Conditions Survey (BICS) свідчать про те, що шотландські компанії стикаються з проблемами експорту насамперед через закінчення перехідного періоду ЄС, а не через пандемію COVID-19. За опитуванням BICS, що охопило відгуки бізнесу за травень 2021 року, третина всіх виробничих підприємств у Шотландії зіткнулась зі збільшенням витрат через бюрократичну тяганину, а майже половина – зі збільшенням транспортувальних витрат⁷³.

Доктор Ліз Кемерон, виконавчий директор Шотландської торгової палати, прокоментувала це так: «Шотландські експортери кажуть нам, що вони продовжують стикатися зі зростаючими проблемами в торгівлі з країнами ЄС після Брекзит. Нові митні процедури, тарифи, регуляторні бар'єри та збої в транспортуванні незмінно згадуються як головні виклики, з якими стикаються фірми». Речник уряду Шотландії додав: «Аналіз уряду Шотландії показав, що торгівля товарами Шотландії з ЄС була на 12% нижчою в 2021 році через Брекзит, який вивів нас з найбільшого єдиного ринку в світі, що приблизно в сім разів перевищує Велику Британію. Уряд Шотландії налаштований на те, щоб Шотландія знову приєдналась до ЄС як незалежна країна»⁷⁴. Тіньовий секретар Шотландської національної партії з міжнародної торгівлі Дрю Хендрі сказав: «Це нищівні цифри, які чітко показують, що попередження щодо Брекзит і його впливу на торгівлю були виправданими – попередження, які Борис Джонсон і його група прихильників Брекзит продовжують ігнорувати за рахунок людей і компаній у всіх секторах і в усіх частинах Шотландії. Тепер Борис Джонсон повинен відповісти за катастрофічний економічний вандалізм, який він вчинив у торгівлі Шотландії»⁷⁵.

⁷³ *The Brexum referendum 5 years on – summary of impacts to date* (2021). Available at: <https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/research-and-analysis/2021/06/Брекзит-vote-5-years-know-far/documents/Брекзит-referendum-5-years-summary-impacts-date-information-note-scottish-government/Брекзит-referendum-5-years-summary-impacts-date-information-note-scottish-government/govscot%3Adocument/Брекзит-referendum-5-years-summary-impacts-date-information-note-scottish-government.pdf>

⁷⁴ Williams, M. (2022) *Scots exports slump by 13 per cent since Brexum*, *HeraldScotland*. HeraldScotland. Available at: <https://www.heraldscotland.com/news/homenews/23091755.scots-exports-slump-13-per-cent-since-Брекзит/>

⁷⁵ Nutt, K. (2021) *'catastrophic' Scots trade slump as exports to EU plummet*, *The National*. The National. Available at: <https://www.thenational.scot/news/19638043.catastrophic-trade-slump-scotlands-exports-eu-plummet/>.

Таким чином, одним із мотивів незалежності Шотландії є сильне бажання якнайшвидше приєднатися до ЄС і відновити свою міжнародну торгівлю. Це також вирішило б проблему Шотландії щодо відновлення торговельних відносин з рештою світу, оскільки після вступу до ЄС, Шотландія автоматично стала б частиною митного союзу й отримувала б вигоди від усіх торгових відносин ЄС із третіми країнами⁷⁶.

Брекзит завдав значної шкоди шотландському бізнесу. Вихід Шотландії разом з Великою Британією зі складу ЄС спричинив додаткову бюрократичну тяганину, вищі витрати на експорт, нестачу персоналу тощо – шотландські компанії змушені були платити ціну Брексит, за який вони ніколи не голосували⁷⁷. Всупереч своїй волі й у розпал пандемії та економічної рецесії, Шотландію вилучили з Митного Союзу й ринку, експорт якого становить 16 мільярдів фунтів стерлінгів для шотландських компаній, і який за чисельністю населення в сім разів перевищує розмір Великої Британії⁷⁸.

Після Брексит, компанії з усієї Шотландії почали зв'язуватися з депутатами Шотландської національної партії, щоб проілюструвати шкоду, яку він їм завдав. Як приклад можна навести Speyside Distillery – компанію, яка займається винокурництвом віскі й базується у шотландському місті Спейсайд. Speyside Distillery, переможниця найкращого віскі на World Whisky Awards, повідомила партії, що продажі різко впали після Брексит, і вартість товарів зросла на 20%, а також збільшилися витрати на доставку й з'явилися затримки⁷⁹. Також, представники бізнесу заявили, що лікєро-горілчані заводи по всій Шотландії, які експортують до ЄС і за його межі, змушені були заплатити ціну Брексит. Іншим прикладом є компанія з прокату кілтів у Глазго – A1 Kilt Hire. Компанія раніше

⁷⁶ Herbert Smith Freehills | Global law firm (2021) *Scottish independence: The consequences for Trade*. Available at: <https://www.herbertsmithfreehills.com/insight/scottish-independence-the-consequences-for-trade>

⁷⁷ SNP, the (2023) *How Brexum damages businesses and livelihoods*, Scottish National Party. Available at: <https://www.snp.org/how-Брексит-damages-businesses-and-livelihoods/>

⁷⁸ The Scottish Government (2020) *Bad Brexum deal for Scotland*, Scottish Government. The Scottish Government. Available at: <https://www.gov.scot/news/bad-Брексит-deal-for-scotland-1/>

⁷⁹ SNP, the (2023) *How Brexum damages businesses and livelihoods*, Scottish National Party. Available at: <https://www.snp.org/how-Брексит-damages-businesses-and-livelihoods/>

експортувала по всій Європі, але зупинилась через зайву бюрократичну тяганину та паперову роботу, спричинену Брекзит. Компанія не отримала потрібних відповідей від Міністерства міжнародної торгівлі Великої Британії, і тепер єдине місце в ЄС, куди вони доставляють, – це Ірландія – за значно вищою ціною⁸⁰.

Також, Брекзит значно вплинув на якість обслуговування в шотландських підприємствах гостинності. Ребекка Брукс, керуючий директор Abbey Travel, сказала The Herald наприкінці літнього сезону 2022 року, що брак європейських сезонних працівників призводить до того, що їх партнери в туристичному ланцюжку поставок, такі як готелі, ресторани та постачальники досвіду, «не мають достатньої кількості персоналу, відсутній належно підготовлений персонал, не мають спроможності надавати стандартні послуги»⁸¹.

Брекзит також мав негативні наслідки для шотландських виробників риби – вони почали втрачати квоти, експорт і працівників. Майк Парк, виконавчий директор Шотландської асоціації виробників білої риби, що базується у Фрейзербурзі, сказав Press and Journal на початку 2023 року, що Брекзит не приніс нічого позитивного. Частина промисловості спиралася на східноєвропейських робітників. Ще одна проблема – квоти на вилов риби. До Брекзит ЄС встановлював скільки кожного виду риби кожна країна-член могла витягти з води за рік. Якщо одна країна не виконає своїх квот, дефіцит може бути перенесений на іншу країну. Це те, чого Велика Британія більше не може робити, оскільки вона більше не є частиною Спільної рибальської політики ЄС. Майк Парк зазначив: «Нам було важко отримати більше квот у перший рік, і це створило для нас справжню проблему. Доставка риби на континент коштує дорожче й займає більше часу, до того ж вимагається багато паперових робіт і бюрократії»⁸².

Речниця Шотландської національної партії в Європі, доктор Філіппа Вітфорд, прокоментувала стан бізнесу Шотландії після Брекзит так: «Брекзит

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ News Team & by News Team (2023) *Scottish business leaders angered by Брекзит – as at least £2.5bn is lost in investment. Business for Scotland*. Available at: <https://www.businessforscotland.com/scottish-business-leaders-angered-by-Брекзит-as-at-least-2-5bn-is-lost-in-investment/>

⁸² Ibid.

серйозно вдарив по бізнесу Шотландії, завдав шкоди нашому сільському господарству та розпродав наші рибальські громади. Справді, лише минулого тижня міністр Великої Британії не зміг назвати жодної переваги Брекзит, коли його запитав мій колега Дейв Дуган»⁸³.

Таким чином, Брекзит не приніс шотландському бізнесу нічого позитивного – лише самі недоліки. Невизначеність, труднощі з отриманням матеріалів, нестача персоналу, бюрократична тяганина, двосторонні перевірки на кордоні – все це підсилює бажання Шотландії досягти незалежності й повернутися до спільного ринку з ЄС.

Коли під час Референдуму щодо членства Великої Британії в ЄС 2016 року більшість шотландців проголосувала за те, щоб залишитись в Європейському Союзі, однією з основних причин для цього була імміграція – вона обійшла навіть бізнесо-торгівельні порушення у списку головних аргументів кампанії «Проти»⁸⁴.

Імміграція впливає на багато ключових сфер у Шотландії. По-перше, імміграція має вирішальне значення для робочої сили Шотландії – країна значною мірою покладається на іммігрантів у своїй робочій силі через зростаюче старіння населення. Вважається, що через 20 років лише третина шотландців буде в працездатному віці. Отже, з огляду на те, що Брекзит таки відбувся, виникає величезне занепокоєння щодо питання імміграції в Шотландії⁸⁵.

І привід дійсно є – за даними Labour Force Survey, кількість мігрантів, що проживають у Великій Британії, значно скоротилась в 2020 році після Брекзит. У третьому кварталі 2020 року оціночна кількість населення, народженого за кордоном, становила 8,3 мільйона, порівняно з 9,2 мільйона в тому ж кварталі роком раніше – це зниження на 894 тисячі, або на 10%⁸⁶. За оцінками аналізу

⁸³ Garton-Crosbie, A. (2022) *Брекзит: Scots worry about impact more than English*. *The National*. Available at: <https://www.thenational.scot/news/19998566.Брекзит-scots-worry-impact-english/>.

⁸⁴ M. (2019) *How Брекзит Will Affect Scotland Immigration Laws and Business*. *High Growth Scotland*. Available at: <https://highgrowth.scot/how-Брекзит-will-affect-scotland-immigration-laws-and-business/>.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ *Migration Observatory* (2021) *Migration Observatory*. Available at: <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/commentaries/where-did-all-the-migrants-go-migration-data-during-the-pandemic/>.

незалежної Експертної Консультативної Групи з питань Міграції та Населення, скорочення чистої імміграції з ЄС до Шотландії впало на 50-80% після 2020 року⁸⁷.

Низька міграція буде особливо шкідливою для секторів, які покладаються на працівників-мігрантів: текстильної сфери, сільського господарства, соціального забезпечення, сфери відпочинку, подорожей і продажів. Це підтверджують дані ONS Business – у січні 2021 року вони показали, що частка підприємств розміщення та харчування в Шотландії, які повідомили про скорочення працівників ЄС за попередні дев'ять місяців, становила 12,1% – відсоток більше ніж удвічі перевищує показник для економіки в цілому (5,5%). Ці докази узгоджуються з дослідженням платформи для роботи Indeed. Кількість пошукових запитів шукачів роботи з ЄС на Indeed знизилась на 36% з 2019 року, що свідчить про те, що компанії, які планують наймати персонал з-за кордону, ймовірно, зіткнулися з проблемами. В першу чергу, це є наслідком припинення свободи пересування для громадян ЄС у 2021 році⁸⁸.

Водночас зростає попит на працівників. Дані веб-сайту з питань робочих вакансій Adzuna, зібрані Управлінням національної статистики, показують, що кількість вакансій в останній тиждень травня 2021 року в Шотландії була на 20% вищою, ніж середній тижневий показник у лютому 2020 року, головним чином у секторах виробництва, громадського харчування і гостинності. Збільшення кількості вакансій у цих секторах може бути відображенням того, що підприємства намагаються заповнити вакансії через зменшення кількості працівників із ЄС. Відкриття туристичного сектору, наприклад, викликає реальні занепокоєння щодо того, як можна заповнити вакансії. Представники промисловості заявили, що зараз не вистачає близько 188 000 працівників, особливо – персоналу та кухарів. Інші галузі, такі як сільське господарство, також відчувають нестачу робочої сили. Сільське господарство – сектор, який сильно залежить від працівників родом не з

⁸⁷ The Scottish Government (2020) *UK immigration policy after leaving the EU: impacts on Scotland's economy, population and society - July 2020 update*. Available at: <https://www.gov.scot/publications/uk-immigration-policy-leaving-eu-impacts-scotlands-economy-population-society-july-2020-update/>

⁸⁸ The Scottish Government (2021) *The Брекзит vote, 5 years on - what do we know so far?* Available at: <https://www.gov.scot/publications/Брекзит-vote-5-years-know-far/pages/3/>

Великої Британії, а з Центральної та Східної Європи. Сільськогосподарський перепис Шотландії, що щороку проводиться RESAS, також показав, що кількість сезонних робітників скоротилася на 4% між 2019 і 2020 роками⁸⁹.

Також, іммігранти з ЄС мають величезне значення для економічного процвітання, а також для демографічних потреб Шотландії. Так як іммігранти з ЄС зазвичай молодші за середнє населення, вони відіграють важливу роль у збільшенні кількості дітей і людей працездатного віку в Шотландії. Наприклад, нульова міграція в ЄС означатиме прогнозоване скорочення населення працездатного віку на 3% між 2016 і 2041 роками та зменшення кількості дітей на 7%. Це матиме серйозні наслідки для доходів державного сектору Шотландії, а також для майбутніх потреб підприємств у робочій силі та кваліфікації. Зростання населення є головною рушійною силою економічного зростання, і, таким чином, зменшення міграції з ЄС, безсумнівно, також зменшить економічне зростання Шотландії⁹⁰.

В економічному плані міграція з ЄС позитивно впливає на продуктивність і державні доходи. За даними шотландського уряду, внесок середньостатистичного громадянина ЄС, який проживав в Шотландії, становив 10 400 фунтів стерлінгів у державний дохід і 34 400 фунтів стерлінгів у ВВП щороку. Також, вони зазвичай платили більше податків, ніж отримували пільг⁹¹.

Нещодавнє дослідження показує, що зниження міграції через Брекзит може мати руйнівний вплив на економіку Шотландії. Реальний ВВП Шотландії до 2040 року буде на 4,5% нижчим, ніж був би в іншому випадку, що еквівалентно падінню ВВП майже на 5 мільярдів фунтів стерлінгів. Якби уряд Великої Британії діяв відповідно до своєї цілі щодо скорочення річної чистої міграції до десятків тисяч, тоді реальний ВВП у Шотландії впав би на 9,3% порівняно з падінням у решті Британії на 7,6%. Це дуже важливо, оскільки це означає, що Шотландія зазнає

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Frantzanis, S. (2019) Available at: <https://www.businessforscotland.com/eu-immigration-is-vital-for-scotlands-future-prosperity/>

⁹¹ Ibid.

пропорційно більшого негативного впливу від зменшення міграції порівняно з Великою Британією⁹².

Вищезазначені аргументи підкріплює низка наукових робіт, у яких дослідники намагалися проаналізувати як безпосередній, так і довгостроковий вплив Брекзит на імміграцію до Великої Британії і, відповідно, Шотландії. Уодсворт та ін.⁹³ зосередилися на негативному впливі припинення вільного пересування на економіку. Вони підсумовують ситуацію таким чином: «Ми не можемо точно окреслити розмір втрат від обмеження імміграції після Брекзит. ... На національному рівні падіння імміграції в ЄС, ймовірно, призведе до зниження рівня життя для народжених у Великій Британії. Частково це пояснюється тим, що іммігранти допомагають зменшити дефіцит: вони, швидше за все, працюватимуть і сплачуватимуть податки, і рідше користуватимуться державними послугами, оскільки вони молодші та краще освічені, ніж народжені у Великій Британії. Це також частково пояснюється позитивним впливом іммігрантів з ЄС на продуктивність». Таким чином, згідно з Уодсвортом та ін., профіль потенційних іммігрантів з Європи забезпечує Велику Британію чистими перевагами, оскільки вони з меншою ймовірністю користуватимуться державними послугами, водночас роблячи внесок в економіку⁹⁴.

В іншому звіті, заснованому на прогнозах Білої книги імміграції, досліджуються фіскальні та економічні, а також демографічні наслідки зменшення міграції з ЄС і можливий вплив цих заходів на Шотландію. Згідно зі звітом, мігранти з ЄС до Шотландії, як правило, молоді та економічно активні, тому можуть вносити більше через податкові надходження, ніж вони споживають через державні послуги. Крім того, зменшення міграції призведе до поступового скорочення та швидкого старіння населення працездатного віку. У звіті також звертається увага на той факт, що населення Шотландії зросло переважно завдяки

⁹² Ibid.

⁹³ Wadsworth, J., Dhingra, S., Ottaviano, G. & Van Reenen, J., 2016, p. 16.

⁹⁴ Wafa, E. F. S. (2021) *Immigration challenges to Scotland after Брекзит*. Available at: <https://journals.openedition.org/osb/5044>

міграції, а не природним змінам. Ці аспекти відображають важливість демографічного виміру в формулі Брекзит. У звіті також зазначається, що за останнє десятиліття, за оцінками, 45% мігрантів до Шотландії прибули з Європи, вносячи постійний внесок у шотландську робочу силу, середнім віком від 20 до 29 років⁹⁵.

Враховуючи вищезазначені факти, можна зробити висновок, що обмеження міграції, спричинене припиненням вільного пересування після Брекзит, мало згубний вплив на економіку й демографію Шотландії.

За результати аналізу наведеної інформації вбачається, що Шотландія крокує до виходу зі Сполученого королівства та набуття суверенності.

2.3. Дискусія щодо державності Північної Ірландії

Північна Ірландія є частиною Сполученого Королівства, але межує з членом ЄС Ірландією, що є частиною внутрішнього ринку ЄС. Коли Британія була членом ЄС, між Північною Ірландією та Ірландією не було прикордонного та митного контролю, а потоку товарів всередині острова ніщо не заважало.

Це було важливо через побоювання, що конфлікт у Північній Ірландії, замирений 25 років тому, може знову спалахнути. Конфлікт між юніоністами, які підтримують входження до складу Великобританії, та католицькими націоналістами, які прагнуть приєднання до Ірландської республіки, раніше переріс у фактичну громадянську війну. Його вдалося зупинити 26 років тому завдяки Страсноп'ятничній угоді, підписаній 10 квітня 1998 року урядами Республіки Ірландія та Великобританії та підтриманій основними партіями Північної Ірландії. Відтоді юніоністи й націоналісти спільно урядують у Північній Ірландії.

Після виходу Великобританії з Євросоюзу з'явився митний кордон для товарів, що прямують до Північної Ірландії, яка залишається частиною митної зони ЄС. Цей

⁹⁵ Ibid.

умовний кордон в Ірландському морі створює значні бюрократичні труднощі та посилений контроль у портах і аеропортах Північної Ірландії.

Важливо зазначити, що одним з підґрунть можливості Брекзиту стало те, що у 2019 році тодішній британський прем'єр Борис Джонсон, намагаючись утілити свою обіцянку "to get Brexit done", зробив те, що його попередниці Терезі Мей не вдавалося – узгодив та уклав з ЄС угоду про вихід Великої Британії. Зробити це Джонсону вдалося завдяки тому, що найпроблемнішу частину домовленості про вихід з ЄС він виніс в окремий документ – Північноірландський протокол, який лишав відкритими відповіді на окремі питання. Домовленість набула чинності з 1 січня 2021 року й стала частиною міжнародного права⁹⁶.

Брекзит став для Північної Ірландії проблемою з огляду на те, що при перебуванні Північної Ірландії у складі ЄС між цими країнами фактично не існувало кордону, що було важливим чинником для примирення між юніоністами та республіканцями після "Лихоліття". Потрібно зауважити, що можливість появи кордону загрожувала розірванням мирної домовленості 1998 року, що поклала край тридцятирічному кривавому протистоянню в Північній Ірландії.

Але після виходу Британії з ЄС проблема кордону з Північною Ірландією виникла знову. Юніоністи бажали кроків, спрямованих на зближення з Лондоном (навіть за умови "жорсткого" Брекзиту), при цьому республіканці наполягали на подальшому перебуванні в спільному ринку та митній зоні з Євросоюзом — аби уникнути будь-яких теоретичних перешкод під час перетину кордону з Ірландією.

Велика Британія та ЄС дійшли компромісу щодо руху товарів у Північній Ірландії, який був зафіксований відповідною угодою на 1800 сторінок під назвою Північноірландський протокол, який залишив право на прозорий кордон між двома частинами острова, на Північну Ірландію будуть поширюватися норми ЄС протягом перехідного періоду, в рамках якого запроваджено механізми для

⁹⁶ [Кінець "вічного Brexit": все про нові умови розлучення Британії з ЄС щодо Північної Ірландії \(2023, February 27\) | Available at: \[Європейська правда \\(euointegration.com.ua\\)\]\(http://euointegration.com.ua\)](#)

спрощеного руху товарів через обидва кордони — з Великою Британією (внутрішній) та з Ірландією (зовнішній).

Згідно з цим протоколом Північна Ірландія залишається в митній зоні Сполученого Королівства, але ПДВ й акцизи на ній збираються за законодавством ЄС⁹⁷.

Митний кордон було вирішено перенести у порти Північної Ірландії. Регіон залишився в єдиному ринку ЄС, але це призвело до ускладнення торгівлі між Північною Ірландією та Британією через проблеми з оформленням митних процедур, що викликало глибоку політичну кризу у Північній Ірландії (дані на початок 2023 року)⁹⁸.

Але з плином часу не вдалось розробити компромісні механізми, ЄС і Британія продовжували вести переговори про внесення змін до Північноірландського протоколу.

Найбільш суперечливе положення Північноірландського протоколу стосується ввезення у Північну Ірландію британських товарів. Фактично це розділило Сполучене Королівство на дві частини: Північну Ірландію та решту Британії. Наслідком цього були довготривалі митні перевірки в портах, під час яких постачальник мав довести, що товар, який прямує у Північну Ірландію, не буде направлений в Республіку Ірландія, тобто у Євросоюз.

Такий сценарій не влаштовував, прихильників жорсткого Брекзит (виключного суверенітету Британії) та Демократичну юніоністську партію (ДЮП) (політичну силу в Північній Ірландії, що є традиційним союзником правлячої партії, британських консерваторів), тому що цей факт давав підстави вважати, що Північна Ірландія підпорядковується європейському праву і на неї поширювалась юрисдикція Суду ЄС.

⁹⁷ The Protocol on Ireland and Northern Ireland explained. (n.d.). Consilium. Available at: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-relations-with-the-united-kingdom/the-eu-uk-withdrawal-agreement/the-protocol-on-ireland-and-northern-ireland-explained/>

⁹⁸ Правда, Є. (2023c, February 27). Європейська Правда. Available at: <https://www.euointegration.com.ua/news/2023/02/27/7157016/>

Наслідком цього була перемога (перший раз в історії) на виборах до регіонального парламенту Північної Ірландії націоналістичної республіканської партія "Шинн Фейн". У цьому парламенті, Стормонті, є механізм балансування влади (він теж є частиною мирної домовленості 1998 року), за яким юніоністи і республіканці разом керують регіоном – але ДЮП відмовилася брати участь у процесі. Відповідно, Стормонт не зміг призначити уряд Північної Ірландії, що означало, що з жовтня 2022 року до 2024 року регіон керувався виключно Лондоном.

Для виходу з цієї ситуації уряд Джонсона запропонував законопроект, що міг би дозволити Британії в односторонньому порядку переписувати Північноірландський протокол. Зрозуміло, що це було б порушенням міжнародного права (протокол є ратифікованою двосторонньою домовленістю).

У відповідь на це ЄС подав низку позовів проти Британії, після чого відносини між ЄС та Британією досягли критичної точки.

Вихід запропонував прем'єр-міністр Великої Британії Ріші Сунак, який відкликав цей законопроект та почав закриті переговори з ЄС.

27 лютого 2023 року⁹⁹ у Віндзорі Ріші Сунак і президенткою Єврокомісії Урсулою фон дер Ляєн на спільній пресконференції було повідомлено оголосили домовленість про укладання політичної декларації, яка мала такі зміни:

1. Для спрощеного руху товарів з Великої Британії до Північної Ірландії будуть запроваджені два митні коридори: "зелений" – товари, що не будуть вивозитись за межі Північної Ірландії, будуть проходити без перевірок та "червоний" (для товарів, що будуть вивозитись за межі Північної Ірландії). Постачальник сам обирає коридор, у разі вибору "червоного" відбуватиметься перевірка на відповідність стандартам ЄС.

2. Податки (ПДВ, акцизні збори) на території Північної Ірландії встановлюватиме Велика Британія (до цього вони відповідали вимогам ЄС при тому, що сплачувались в бюджет Британії).

⁹⁹ The Windsor Framework: a new chapter | IIEA. (n.d.-b). Available at: <https://www.iiea.com/blog/the-windsor-framework-a-new-chapter>

3. Парламент Північної Ірландії матиме можливість блокувати нові норми ЄС за умови спільної ініціації юніоністів та республіканців. Це є важливим моментом, оскільки на Північну Ірландію поширюються норми єдиного ринку Євросоюзу, при цьому країна не має на них впливу з огляду на Брекзит¹⁰⁰.

Як було зазначено вище, в Північній Ірландії станом на початок 2024 року завершилась політична криза – країна обрала новий уряд, першим міністром став представник націоналістичної республіканської партії "Шинн Фейн", мета якої - возз'єднання острова Ірландія у складі однієї держави. "Шинн Фейн", ДЮП, партія "Альянс" і Ольстерська юніоністська партія розділять міністерські посади за механізмом Д'Онлта за принципом найбільшої квоти у законодавчому органі. Винятком є міністерство юстиції, на посади у яке призначають відповідно до голосування громад. Соціал-демократична і лейбористська партії сформуєть опозицію до виконавчої влади. ДЮП блокувала виконавчу та законодавчу владу з лютого 2022 року на знак протесту проти торгових домовленостей після виходу Великої Британії з Європейського союзу. Політсила заявляє, що перевірки товарів, що ввозяться до Північної Ірландії з інших територій Сполученого Королівства, послаблюють місце Белфасту в союзі. Кілька днів тому юніоністи домовилися з британським урядом про нову угоду щодо правил торгівлі, погодившись припинити бойкот і відновити розподіл влади. Власне, в одному з перших інтерв'ю на посаді формального "номера один" у Північній Ірландії лідерка "Шинн Фейн" Мішель О'Ніл прямо заявила, що вважає реальним референдум про входження до Республіки Ірландія протягом десятиліття¹⁰¹.

Уряд Сунака сподіається, що у найближчому майбутньому питання торговельних домовленостей для Північної Ірландії з ЄС буде вирішено. Для здійснення цього Сунаку доведеться балансувати між тим, щоб знайти баланс між брекзитерами в своїй партії і переконати своїх союзників з Демократичної юніоністської партії зняти вето на децентралізацію влади в Північній Ірландії. При

¹⁰⁰ Правда, Є. (2023a, February 28). Available at: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/02/28/7157063/>

¹⁰¹ Правда, Є. (2024b, February 6). Available at: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/02/6/7178944/>

цьому, варто зазначити, що потрібно буде вести перемовини з ЄС, оскільки за 8 після прийняття рішення про Брекзит у Британії було п'ять прем'єр-міністрів з різними позиціями. Також Британія має представити законодавство про міграцію, яке може вступити в конфлікт з Європейською конвенцією з прав людини.

У січні 2024 року урядом Британією за результатами обговорення ситуації у Північній Ірландії видано документі "Захист союзу" з такими основними положеннями:

додаткові дотації для Північної Ірландії;

гарантії безперешкодної торгівлі через "внутрішній кордон" Британії, скасування практики контрольних перевірок товарів, які їдуть із Великої Британії до Північної Ірландії без подальшого експорту;

створення спеціального органу для вирішення проблем у торгівлі в межах Сполученого Королівства, наприклад, ситуацій, коли певні британські товари недоступні для замовлення в Північній Ірландії¹⁰².

За результатами аналізу наведеної інформації вбачається, що Північна Ірландія крокує до виходу зі Сполученого королівства.

¹⁰² State for Northern Ireland, S. O. (2024b). Safeguarding the union. In His Majesty & HH Associates Ltd., CP 1021 [Report]. Controller of His Majesty's Stationery Office. Available at: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/65ba3b7bee7d490013984a59/Command_Paper_1_.pdf

РОЗДІЛ 3. СЦЕНАРІЙ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОСТІ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА

3.1. Про можливість розпаду Великої Британії та виходу Шотландії

Згідно з опитуванням, проведеним у липні 2023 року, близько 51% британців заявили соціологічній компанії, що вони проголосують за те, щоб Великобританія знову стала членом ЄС, тоді як 32% заявили, що залишаться осторонь. Частка тих, хто виступає за повторне приєднання, з січня 2021 року підвищилась на 11 пунктів, коли офіційно відбувся Brexit¹⁰³. Отримані дані відображають зростаюче розчарування серед британських виборців щодо Brexit, який викликав багаторічні суперечки в парламенті, перш ніж Велика Британія нарешті вийшла з блоку.

Британці досі не побачили обіцяних переваг виходу з ЄС: туристи з Великобританії стикаються з довгими чергами в європейських аеропортах, а покупці — з підвищенням цін на продукти харчування через обмеження на робітників-мігрантів і вплив Brexit на ланцюги постачання. Крім того, торговельна угода зі США, яка мала стати однією з головних вигод Brexit, ймовірно, не буде укладена в найближчому майбутньому.

Близько 57% британців сказали YouGov у липні 2023 року, що рішення про Brexit 2016 року було помилковим, це - найвищий показник, що був зафіксований цією соціологічною фірмою. Крім того, кожен п'ятий з тих, хто проголосував за вихід із ЄС, тепер вважає це рішення неправильним.

Якщо ж проаналізувати ситуацію в країні на початок 2024 року, за даними Bloomberg¹⁰⁴, розставання з ЄС майже вісім років тому було катастрофічним для Великої Британії.

¹⁰³ Bloomberg - UK Support to Rejoin the EU Passes 50% for the First Time Since Brexit (2023, July 17). Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-07-17/uk-support-to-rejoin-the-eu-passes-50-for-the-first-time?smd=europe-politics>

¹⁰⁴ Bloomberg - Brexit's Lasting Damage Is Looking Inescapable (2024, March 19). Available at: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2024-03-19/brexit-s-lasting-economic-and-financial-damage-looks-inescapable>

ВВП на душу населення в ЄС зріс на 19%, або на 2,19 відсоткового пункту більше, ніж у Великій Британії в річному обчисленні з 2016 року.

Прогнозується, що ВВП Великої Британії зросте на 0,4% цього року та на 1,2% у 2025 році, що є нижчими темпами зростання порівняно з 24 із 27 країн ЄС, вважають 61 економіст, опитаний Bloomberg.

Зараз ніхто не сумнівається, що Brexit скоріше завадив, ніж допоміг хворій британській економіці.

Протягом 1990-х і початку 2000-х років Великобританія наздоганяла більш продуктивні країни, такі як Франція, Німеччина і США. Це зупинилося в середині 2000-х років і з тих пір змінюється на протилежне. Продуктивність праці Великої Британії зростала на 0,4% на рік протягом 12 років після світової фінансової кризи, що вдвічі менше, ніж у 25 найбагатших країн Організації економічного співробітництва та розвитку¹⁰⁵.

Тобто Брекзит також не був золотим шляхом до обіцяної землі Глобальної Британії. Економіка фактично стала менш відкритою для торгівлі (що вимірюється експортом плюс імпорт у відсотках від валового внутрішнього продукту) після виходу з Європейського Союзу. А Брекзит дещо посилив проблему продуктивності: ускладнив ланцюжки поставок для високоінтегрованої та високовартісної європейської автомобільної торгівлі, одночасно збільшивши низькопродуктивне внутрішнє виробництво продуктів харчування.

Але потрібно зазначити, що не все так погано. Британія має сильні сторони, особливо у сфері послуг. Країна є другим за величиною експортером послуг у світі після США. Цей стовп зростання виходить далеко за межі фінансових послуг, частка експорту яких минулого року впала до 9% з 12% у 2022 році. У Великій Британії також є успішні музиканти, архітектори та юристи. Саме тут має бути зосереджена торговельна політика — на забезпеченні угод про торгівлю послугами з країнами з вищим рівнем доходу, такими як Сінгапур, Австралія та Японія.

¹⁰⁵ Bloomberg - Is Britain Ready to Be Honest About Its Decline? (2023b, December 11). Available at: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2023-12-11/is-britain-ready-to-be-honest-about-its-decline>

Згідно з офіційними даними, Великобританія, як і раніше, експортує менше товарів, ніж до Брекзиту, оскільки економіка стає більш залежною від продажу послуг решті світу¹⁰⁶.

З 2010 року експорт товарів до країн, що не входять до ЄС, зростає швидше, ніж до ЄС. У той же час Великобританія скуповує товари з ЄС швидшими темпами, ніж з решти світу, збільшуючи свій дефіцит з європейським блоком.

Також пропоную проаналізувати можливість розпаду Великобританії. Великобританія є єдиною західноєвропейською державою, чия єдність нестабільна, за винятком, можливо, Іспанії.

Майже половина виборців Північної Ірландії розраховують возз'єднатися з рештою Ірландії протягом 20 років, і майже 60% шотландців хочуть певної форми незалежності. Навіть в Уельсі за незалежність виступає майже третина. У всіх цих випадках молодші виборці найбільше прагнуть розпаду Великої Британії¹⁰⁷.

На цьогорічних виборах парламентська більшість Кіра Стармера цілком може спиратися на солідну групу шотландських та валлійських депутатів-лейбористів. Але якщо, що майже напевно ймовірно, його популярність з часом зменшиться, ці депутати, без сумніву, опиняться під тиском націоналізму, що відроджується. Хоча ніщо не може запобігти подальшим проблемам з боку Північної Ірландії, у Шотландії та Уельсі Стармер повинен бути уважним до необхідності реформ та посилення деволюції всередині Британії.

В даний час Шотландія може підвищувати податки і витратити за бажанням, але вона покладається на близько 41 мільярда фунтів стерлінгів на рік з Казначейства Великобританії за формулою Барнетта, яка використовується для того, щоб надати кожній країні однакове фінансування на людину щороку. Аналітичний центр Institute for Government підрахував, що кожна людина в Шотландії отримує вигоду від державних витрат на 2543 фунти стерлінгів більше,

¹⁰⁶ Bloomberg - UK Exports Fewer Goods After Brexit, Tilting Economy to Services (2024b, April 22). Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-04-22/uk-exports-fewer-goods-after-brexite-tilting-economy-to-services>

¹⁰⁷ Jenkins, S. (2024c, February 2) Available at: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2024/feb/02/cardiff-edinburgh-devolved-labour-leadership-union>

ніж податки, які вона сплачує, порівняно з англійцями, які отримують вигоду лише на 91 фунт стерлінгів.

Що стосується валлійців, то їхня особиста вигода коштує 4412 фунтів стерлінгів на голову, з'ясували в інституті. Такий рівень довіри атрофував валлійське підприємництво, сприяв ворожості уряду до (переважно англійських) аутсайдерів і викликав втручання з боку Лондона. Останній з багатьох звітів про конституційне майбутнє Уельсу вийшов минулого місяця від Роуена Вільямса та Лори Макаллістер. Він сповнений гідних ідей, але не згадує залежність валлійців від англійських субсидій.

В Англії деволуція явно популярна серед тих, до кого вона застосовується та користується прихильністю громадськості в містах і мегаполісах, таких як Лондон, Вест-Мідлендс і Великий Манчестер, де є високопоставлені обрані мери.

У Північній Ірландії єдине довгострокове майбутнє має полягати у возз'єднанні з Республікою, спрощене Британією, яка знову приєднається до єдиного європейського ринку. Незалежність Уельсу не має сенсу, хоча, як випливає зі звіту Вільямса і Макаллістера, подальша деволуція і самозабезпечення повинні бути якимось чином знайдені.

Інша справа – Шотландія. Оскільки Велика Британія у 2016 році так недбало вийшла з ЄС, Шотландія також може вийти зі Сполученого Королівства. За розмірами та економічним потенціалом вона може бути такою ж багатою та незалежною, як Ірландія чи Данія.

3.2. Важелі стримання дезінтеграції та виходу Шотландії зі складу Великої Британії

Одне з очевидних питань, яке задають люди, звучить так: якщо рішення про незалежність приймаються на довгострокову перспективу, що могло б змінитися за останні вісім років (або десять - перший референдум про незалежність, як зазначалось вище, відбувся у 2014 році). На мій погляд, досить багато.

Наприклад, з 2014 року змінилися економічні умови. Так, криза Covid-19 створила значний фон для дебатів навколо незалежності Шотландії – не в останню

чергу щодо термінів проведення будь-якого референдуму. Як і в усьому світі, пандемія призвела до значного потрясіння для економіки Шотландії. На піку локдауну у 2020 році ВВП впав більш ніж на 20%.

Можна стверджувати¹⁰⁸, що економіка Шотландії виходить з рецесії Covid-19 трохи повільніше, ніж Великобританія в цілому, але на даному етапі важко дійти якогось твердого висновку. Але важливіше те, що за останнє десятиліття економічні показники Шотландії були слабшими, ніж у Великобританії в цілому.

Ключовим фактором тут є зниження видобутку нафти і газу в Північному морі. На додаток до створення слабшого економічного фону для економіки Шотландії, доходи від нафти, які, як прогнозувалося під час останнього референдуму, збиратимуть близько 7 мільярдів фунтів стерлінгів на рік, тепер збиратимуть лише близько 1,5-2,5 мільярдів фунтів стерлінгів на рік у найближчому майбутньому.

Звичайно, змінилися і політичні умови. Наприклад, Шотландська партія зелених, яка не згодна з ШНП щодо аспектів незалежності Шотландії, включаючи валюту, тепер має міністерські посади в уряді Шотландії.

Крім того, Брекзит багато в чому змінив політичний контекст. І це ставить деякі складні питання щодо будь-якого перехідного процесу.

Так, нещодавно і консерватори, і лейбористи Великої Британії рішуче виступили проти будь-якого механізму, який дозволив би уряду Шотландії провести референдум про незалежність; в той час як опитування постійно показують відсутність підтримки більшістю незалежності в самій Шотландії.

Прем'єр-міністр Великої Британії Ріші Сунак ще в березні 2023 року відхилив заклик нового першого міністра Шотландії Хумзи Юсафа до нового референдуму про незалежність¹⁰⁹

¹⁰⁸ Scottish Fiscal Commission. (2021b). Scotland's economic and fiscal forecasts. In Scottish Fiscal Commission. Available at: https://www.fiscalcommission.scot/wp-content/uploads/2021/12/Scotland_s-Economic-and-Fiscal-Forecasts-December-2021-Full-report.pdf

¹⁰⁹ Euronews. (2023b, March 28). Available at: <https://www.euronews.com/2023/03/28/rishi-sunak-says-no-to-new-scotland-independence-request>

Уряд Шотландії стверджує, що рішення Великої Британії вийти з ЄС було "суттєвою зміною обставин", яка виправдовує проведення другого референдуму. На противагу цьому, уряд Великої Британії стверджує, що голосування 2014 року врегулювало конституційний статус Шотландії принаймні на покоління¹¹⁰.

За прогнозами¹¹¹, шотландські лейбористи отримають велику кількість місць у Вестмінстері від ШНП на наступних виборах у Великій Британії; опитування також показують сплеск підтримки лейбористів на парламентських виборах у Шотландії, що, ймовірно, зведе нанівець більшість у парламенті Единбурга, яка виступає за незалежність.

Однак мало ймовірно, що уряд Великої Британії погодиться на ще один референдум незалежно від того, хто переможе на наступних загальних виборах. І лейбористи, і консерватори раніше дали зрозуміти, що заблокують другий референдум про незалежність¹¹².

Також потрібно зазначити, що є певні вимоги вступу до ЄС, а саме - Шотландії потрібно встановити торгові кордони з Англією; сформувати центральний банк та встановити власну валюту, що є непростим та довгим процесом¹¹³.

Також при цьому потрібно розуміти, що решта Великобританії є найбільшим торговим партнером Шотландії, в той час як незалежна Шотландія, звичайно, стане важливим торговим партнером для Великобританії. У 2019 році близько 60% шотландського експорту припадало на решту Великої Британії. Це можна порівняти з 19% загального експорту, призначеного для ЄС.

¹¹⁰ Economics Observatory. (2022b, November 23). Scottish independence: what are the big economic questions? - Economics Observatory. Available at: <https://www.economicsobservatory.com/scottish-independence-what-are-the-big-economic-questions>

¹¹¹ Mac Dougall, D. (2023f, November 18). Scotland could rejoin EU "smoothly and quickly" after independence - report. Euronews. Available at: <https://www.euronews.com/2023/11/18/scotland-could-rejoin-eu-smoothly-and-quickly-after-independence-report>

¹¹² BBC News. (2023, November 17). Scotland could rejoin EU "smoothly" - independence paper. Available at: <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-67449669>

¹¹³ McDonald, A. (2023, November 18). Missing EU: Scotland's nationalists make fresh pitch to undo Brexit. POLITICO. Available at: <https://www.politico.eu/article/scotland-national-party-make-fresh-pitch-to-undo-brexit/>

Тобто, обговорюючи незалежність Шотландії, ми повинні чітко усвідомлювати невизначеності, які існують, намагаючись передбачити, що може статися. Необхідність детальних переговорів щодо створення незалежної Шотландії та її умови «виходу» зі складу Сполученого Королівства з усіх питань, включаючи розподіл усіх активів та зобов'язань, лише посилюють невизначеність.

Таким чином, можна зробити висновок, що Брекзит посприяв можливості прискорення процесу розпаду Великої Британії, тому що лінія розлому уже чітко вималювалась.

3.3. Про розгляд можливості Шотландії у разі здобуття незалежності стати членом ЄС

Якщо уявити ситуацію, що Вестмінстер дозволить проведення другого референдуму про незалежність та дозволить Шотландії стати суверенною державою, на політичному порядку денному постане питання про вступ до ЄС, задля мінімалізації економічних зривів, які, ймовірно, спричинить перехід від статусу регіону Великої Британії до суверенної країни.

Розпочати слід з питання, чи змогла б незалежна Шотландія приєднатися до ЄС. Відповідь на нього – однозначно так. Якби Шотландія стала незалежною юридично, конституційно обґрунтованим шляхом, і досягла узгодженого врегулювання цього питання з рештою Сполученого Королівства¹¹⁴, тоді, як і кожна інша європейська держава, вона мала б усі права, щоб подати заявку на вступ до ЄС. Згідно зі статтею 49 Договору про Європейський Союз 1992 року будь-яка європейська держава, яка поважає цінності, зазначені в статті 2, а саме: повага до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до

¹¹⁴ Centre on Constitutional Change (2021) *Scotland's New Choice: Independence after Брекзит*, Centre on Constitutional Change. Available at: <https://www.centreonconstitutionalchange.ac.uk/publications/scotlands-new-choice-independence-after-Брекзит>

прав людини, включаючи права осіб, які належать до меншин»¹¹⁵, та зобов'язується їх заохочувати, може подати заявку на членство в Союзі¹¹⁶.

Таким чином, незалежна Шотландія, звичайно, могла б подати заявку на вступ до ЄС, але вона також повинна була б мати можливість продемонструвати, що вона повністю створила демократичні інститути та належно функціонуючу ринкову економіку як незалежна держава, а не як частина Великої Британії. Також, вона повинна буде прийняти будь-які нові закони та правила ЄС, які були прийняті в ЄС після Брекзит, а також скорегувати будь-які шотландські закони та правила, які відрізнялися від законів ЄС за час після Брекзит¹¹⁷.

Розглянемо виклики, що стоять на шляху Шотландії до членства в ЄС. Першим викликом є валюта. Шотландія навряд чи отримає низку виключень, які мала Велика Британія – бюджетну знижку, відмову від євро, відмову від безкордонної Шенгенської зони та згоду, щоб Велика Британія могла вибрати, чи бути частиною спільного співробітництва ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ. Велика Британія та Данія були єдиними державами-членами, які відмовились від євро – і вони отримали згоду на це, коли вже були в складі ЄС, а не як країни-кандидати. Від Шотландії очікувалося б у кінцевому підсумку приєднатися до євро, але вона не приєднається до нього в перший день і навряд чи відповідатиме критеріям боргу й дефіциту. Але ті країни, які не входять до євро, повинні взяти на себе чіткі зобов'язання щодо своєї монетарної політики – вони повинні прагнути до стабільності цін і розглядати свій обмінний курс по відношенню до євро як «питання спільного занепокоєння». Поточна політика Шотландської національної партії щодо валюти у випадку незалежності полягає у тому, щоб спочатку використовувати фунт стерлінгів, а потім переходити до шотландської валюти «якнайшвидше». Але якби Шотландія використовувала фунт, вона б не

¹¹⁵ *Consolidated version of the Treaty on European Union* (2020) *Legislation.gov.uk*. Queen's Printer of Acts of Parliament. Available at: <https://www.legislation.gov.uk/eut/teu/article/2>

¹¹⁶ *Consolidated version of the Treaty on European Union* (2020) *Legislation.gov.uk*. Queen's Printer of Acts of Parliament. Available at: <https://www.legislation.gov.uk/eut/teu/article/49>

¹¹⁷ *Scotland's new choice - centre on Constitutional Change* (2021). Available at: <https://www.centreonconstitutionalchange.ac.uk/sites/default/files/2021-03/Scotlands-New-Choice.pdf>

контролювала обмінний курс фунта до євро – це залежало б від монетарної політики в решті Великої Британії. Звичайно, якщо Шотландія відносно швидко перейде на шотландську валюту, це не буде проблемою. Але якщо це займе більше часу, Брюссель може вирішити, що Шотландії доведеться почекати з приєднанням, доки вона не матиме власної валюти (або виконає критерії для приєднання до євро). Або може вирішити, що Шотландії можна дозволити перехідний період, щоб вона приєдналася до ЄС, використовуючи при цьому фунт, але зобов'язавшись приєднатися до євро або запровадити шотландську валюту протягом узгодженої кількості років¹¹⁸.

Існують й інші економічні виклики. Країни-члени ЄС мають утримувати свій фіскальний дефіцит на рівні нижче 3%. Цілком імовірно, що незалежна Шотландія матиме значно більший дефіцит, ніж цей – деякі припускають близько 7%. Його потрібно було б знизити, щоб відповідати критеріям членства в ЄС. Але ЄС цілком може вирішити, що якщо дефіцит має чітку тенденцію до зниження, за відповідної економічної політики Шотландія зможе приєднатися з коротким перехідним періодом усередині ЄС, щоб повністю знизити його до 3%¹¹⁹.

Окремий тип проблеми виникне з кордоном Шотландії з рештою Великої Британії. Зараз Шотландія є частиною Угоди про торгівлю та співробітництво між ЄС та Великою Британією, яку було погоджено за кілька днів до кінця 2020 року. Але в разі здобуття незалежності та подальшого вступу до ЄС, замість того, щоб бути частиною нової торговельної угоди Великої Британії та ЄС від Британії, Шотландія буде учасницею цієї угоди з боку Союзу. Незважаючи на те, що Сполученому Королівству та ЄС вдалося домовитися про нульові тарифи та нульові квоти, це також залежить від дотримання інших критеріїв, зокрема правил походження. Отже, існує ряд митних перевірок Велика Британія - ЄС, щоб

¹¹⁸ Centre on Constitutional Change (2021) *Scotland's New Choice: Independence after Брекзит*, Centre on Constitutional Change. Available at: <https://www.centreonconstitutionalchange.ac.uk/publications/scotlands-new-choice-independence-after-brexit>

¹¹⁹ Centre on Constitutional Change (2021) *Scotland's New Choice: Independence after Брекзит*, Centre on Constitutional Change. Available at: <https://www.centreonconstitutionalchange.ac.uk/publications/scotlands-new-choice-independence-after-brexit>

переконатися, що товари з іншої країни, наприклад Китаю, не скористалися нижчими тарифами на в'їзд до Великої Британії, ніж у ЄС. Крім того, необхідні регулятивні перевірки товарів і сільськогосподарської продукції, щоб переконатися, що вони відповідають правилам ЄС. Таким чином, прикордонні перевірки, які ми спостерігаємо з початку січня 2021 року, у Дуврі-Кале та інших прикордонних пунктах Великої Британії та ЄС, будуть такими ж, як і між незалежною Шотландією та Англією та Уельсом. Як і у випадку з Брекзит, очікується, що ці перевірки на кордоні негативно вплинуть на торгівлю і, отже, спричинять значні економічні витрати¹²⁰.

Далі розглянемо переваги членства Шотландії в ЄС. Першою і однією з найважливіших вигод є єдиний ринок. Свобода пересування капіталу, людей, товарів і послуг принесла Шотландії економічні та соціальні переваги, усунувши перешкоди для торгівлі та відкривши Шотландію для ринку зі 500 мільйонів людей. За оцінками Центру економічних і бізнес-досліджень, понад 300 000 робочих місць у Шотландії були прямо чи опосередковано пов'язані з експортом до ЄС у 2011 році¹²¹. ЄС є основним пунктом призначення для шотландського експорту, отримавши 42% міжнародного експорту Шотландії в 2014 році на суму понад 11 мільярдів фунтів стерлінгів¹²². У 2015 році сім із десяти шотландських найбільших експортних ринків продовольства були в межах ЄС. У тому ж 2015 році в Шотландії налічувалося понад 2310 іноземних компаній, у яких працювало близько 314 000 осіб із загальним оборотом у 90 мільярдів фунтів стерлінгів – приблизно 42% цих компаній належали фірмам, розташованим у ЄС¹²³. Чотири з останніх п'яти років Шотландія була найуспішнішою з усіх націй і регіонів Великої Британії за межами Лондона в залученні прямих іноземних інвестицій, згідно з опитуванням Ernst & Young Attractiveness Survey Scotland 2015. Це опитування показує, що 72%

¹²⁰ Centre on Constitutional Change (2021) *Scotland's New Choice: Independence after Брекзит*, Centre on Constitutional Change. Available at: <https://www.centreonconstitutionalchange.ac.uk/publications/scotlands-new-choice-independence-after-brexite>

¹²¹ UK jobs supported by exports to the EU. Centre for Economic and Business Research, March 2014.

¹²² *Export statistics Scotland 2014 - external.parliament.scot* (2016). Available at: https://external.parliament.scot/ResearchBriefingsAndFactsheets/S4/SB_16-16_Export_Statistics_Scotland_2014.pdf

¹²³ Scottish Government, ONS (IDBR).

інвесторів у Великій Британії називають доступ до єдиного європейського ринку важливим для привабливості Великої Британії як місця для інвестицій^{124 125}.

Наступною перевагою членства Шотландії в ЄС є взаємна підтримка у вигляді фінансування. Фінансування ЄС покращує життя Шотландії, допомагаючи бізнесу впроваджувати інновації і рости, сприяючи інклюзивному зростанню та просуванню Шотландії на міжнародній арені, щоб стимулювати торгівлю країни та інвестиції, вплив і мережі. Фінансування ЄС надходить до Шотландії через Європейські структурні фонди, Спільну сільськогосподарську політику і широкий спектр конкурентоспроможних схем фінансування, які сприяють співпраці та обміну знаннями та досвідом між державами-членами та субдержавами. 941 мільйон євро – це сума, яку програми Європейського структурного фонду інвестували в Шотландію з 2014 по 2020 рр. для підтримки пріоритетів шотландського уряду. Мета полягає в тому, щоб покращити життя та принести користь громадам шляхом зменшення бідності та соціальної ізоляції, підвищення рівня освіти та розвитку навичок, збільшення зайнятості, економічної активності й інновацій та підтримки проектів, які позитивно впливають на зміну клімату та відновлювану енергію. Іншим прикладом фінансування Союзом Шотландії є те, що до 2020 року Шотландія отримала від ЄС 4,6 мільярда євро для реалізації Спільної сільськогосподарської політики. ЄС забезпечив життєво важливе фінансування для фермерів і землевласників Шотландії, а також низку конкурентних схем підтримки. 3,7 мільярда євро з цієї суми пішли на прямі виплати фермерам, а трохи більше 840 мільйонів євро – на підтримку Програми розвитку сільських районів Шотландії. Остання фінансує широкий спектр проектів по всій Шотландії, щоб допомогти створити динамічні сільські громади, захистити та покращити навколишнє середовище, розвивати харчові продукти, напої та широкий сільський бізнес, а

¹²⁴ Ernst & Young Attractiveness Survey Scotland 2015.

¹²⁵ *The benefits of Scotland's EU membership - scottish government* (2016). Available at: <https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/advice-and-guidance/2016/05/eu-membership-referendum-booklet/documents/00500795-pdf/00500795-pdf/govscot%3Adocument/00500795.pdf>

також підтримати сектори лісового господарства та сільського господарства, в тому числі у вразливих районах¹²⁶.

Але ЄС – це не просто економічний союз. Йдеться також про соціальний захист і солідарність. Членство в ЄС означає, що права людей у Шотландії знову будуть захищені законами ЄС і Хартією основних прав. Законодавство охоплює все: від працевлаштування до рівності та від приватного життя до здорового середовища, створює рівні умови для всіх у ЄС і запобігає експлуатації працівників. Коли Шотландія разом з іншими країнами Великої Британії вийшли з ЄС, ці права були втрачені. Якщо країна здобуде незалежність – зможе повернути їх, ставши членом ЄС. Також, членство в ЄС дозволить Шотландії відігравати важливу роль у колективних діях для вирішення основних проблем, що стосуються континенту, від боротьби зі злочинністю та серйозних наслідків зміни клімату до вирішення поточної глобальної кризи біженців. Завдяки солідарності та співпраці Шотландія зможе досягти набагато більшого, ніж будучи окремою державою і діючи поодиночі¹²⁷.

Основним недоліком членства Шотландії в ЄС є те, що вступ до Союзу створить жорсткий кордон між незалежною Шотландією та її найбільшим торговим партнером – Великою Британією. За офіційними оцінками шотландського експорту урядом Шотландії за 2018 рік, 60% відправляються до решти Великої Британії; 21% – до решти світу; 19% – до ЄС¹²⁸. Що стосується імпорту, то цифри за 2017 рік показують, що 67% імпорту Шотландії були з Великої Британії¹²⁹. Приєднання до Європейської економічної зони стане альтернативою членству в ЄС відносною з ЄС, що пом'якшить деякі аспекти жорсткого кордону з Великою Британією. Однак єдиним способом запобігти жорсткому кордону з Великою Британією було б обмеження незалежною Шотландією своїх торгових відносин з ЄС угодою про вільну торгівлю в традиційному стилі (наприклад, такою,

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ The Scottish Government (2020) *Export statistics scotland: 2018*. Scottish Government. Retrieved February 20, 2023, from <https://www.gov.scot/publications/export-stats-scotland-2018/>

¹²⁹ Huang, H. (2021) Disunited Kingdom? Брекзит, trade and Scottish independence. CEP. https://cep.lse.ac.uk/_new/publications/abstract.asp?index=7714

яку зараз мають Велика Британія та ЄС). Для цього також знадобиться майбутня угода про відносини між незалежною Шотландією та Великою Британією, яка виходитиме далеко за межі традиційної угоди про вільну торгівлю¹³⁰.

Розпочати слід з Білої книги «Майбутнє Шотландії»¹³¹, написаної шотландським урядом у 2013 році, яка містить його бачення міжнародної ролі незалежної Шотландії. Навіть через 10 років цей документ залишається доволі важливим орієнтиром для кращого розуміння шотландської суверенності. Акцент Білої книги спирався на ідею володіючої особливим набором національних інтересів Шотландії, які відрізняють країну від Великої Британії, і які Шотландія буде просувати на міжнародному рівні. Зовнішня політика Великої Британії була охарактеризована як «все більш замкнута й ізоляціоністська», і підкреслювалась важливість прийняття Шотландією «власних рішень щодо участі у військових діях» – з прив'язкою до участі Великої Британії у війні в Іраці. Незалежна Шотландія, в свою чергу, прагнула б відігравати міжнародну роль добропорядного громадянина світу, дотримуючись і зміцнюючи міжнародне право та захищаючи права людини. Основним інструментом зовнішньої політики Шотландії був би розвиток і використання «м'якої сили» – тобто впливу, що походить від дипломатичних навичок, культури та репутації держави, на відміну від «жорсткої сили», пов'язаної насамперед з військовим чи економічним розміром¹³².

Намагаючись заспокоїти виборців, Біла книга підкреслила, що багато міжнародних структур й інституцій, які структурували місце Великої Британії у світі, продовжуватимуть робити те ж саме й для незалежної Шотландії. В першу чергу, під такими інституціями маються на увазі ЄС і НАТО: перша головним

¹³⁰ Scottish independence and EU membership: process and implications (2021) Herbert Smith Freehills | Global Law Firm. <https://www.herbertsmithfreehills.com/insights/2021-04/scottish-independence-and-eu-membership-process-and-implications>

¹³¹ The National Archives (2022) *The National Archives, UK Government Web Archive*. The National Archives. Available at: <https://www.webarchive.org.uk/wayback/archive/20170104102702/https%3A/www2.gov.scot/resource/0043/00439021.pdf>

¹³² Centre on Constitutional Change (2021) *Scotland's New Choice: Independence after Brexit*, Centre on Constitutional Change. Available at: <https://www.centreonconstitutionalchange.ac.uk/publications/scotlands-new-choice-independence-after-brexite>

чином в економічній сфері, друга – у військовій та оборонній сферах. Розчарована «недовірою та незаангажованістю», які «занадто багато років домінували у ставленні Вестмінстера до ЄС», Біла книга стверджує, що інтереси Шотландії було б краще захищати через власне місце за столом уряду Шотландії, який однозначно був відданий ЄС. Щодо НАТО, книга не передбачає вступ Шотландії у військово-політичний альянс, але зазначає важливість гарного озброєння. За Білою книгою, незалежна Шотландія протягом десятиліття буде створювати сили оборони з 15 000 регулярного персоналу й 5 000 – резервного, військову техніку, зосереджену на «морських можливостях, таких як патрулювання повітряного та морського базування», а також «спеціалізовані сили», які мають переваги в «запобіганні конфліктам, роззброєнні та оборонній дипломатії». Контрастуючи з військовими інтервенціями Великої Британії, сили оборони Шотландії будуть розгорнуті лише відповідно до принципів Статуту ООН і за погодженням шотландського парламенту. Слід наголосити на тому, що в Білій книзі було чітко зазначено, що незалежна Шотландія не захоче розміщувати на своїй території британські засоби ядерного стримування Trident, прагнучи домовитися з Великою Британією щодо їх найшвидшого й безпечного видалення¹³³.

Розглянемо зовнішньополітичні стратегії малих держав. Немає єдиного рецепту успіху для малої держави, але ряд тематичних досліджень пропонує деякі основні складові зовнішньої політики таких держав, а саме: визначення пріоритетів, репутація, спілкування та терпіння. Бюрократичні можливості малих держав вимагають, щоб вони зосереджували свої зусилля на конкретних політичних питаннях, які мають для них важливе значення, і де вони, ймовірно, мають вплив. Це вимагає від політичних лідерів чіткого визначення пріоритетів. Внутрішні досягнення – або успіхи завдяки співпраці з близькими географічними сусідами – дозволяють малим державам авторитетно виступати на міжнародній арені. Це робить їх привабливими для інших, які стикаються з подібними проблемами. Створення мереж і коаліцій є життєво важливою навичкою для малих

¹³³ Ibid.

держав, які працюють не лише з малими та середніми державами-однодумцями, а й з неурядовими організаціями. Норвегія та Нова Зеландія, наприклад, відіграли ключову роль у створенні та підтримці коаліції гравців, що призвела до Конвенції про кластери 2008 року. Міжнародні організації є гарною ареною для малих держав, які прагнуть створити коаліції, за умови, якщо вони інвестували в це достатньо дипломатичних здібностей. Такі організації можуть служити ключовими вузлами в дипломатичних мережах, дозволяючи малим державам збирати інформацію про інтереси інших і намагатися формувати політичні програми на ранній стадії. Розумне використання міжнародних організацій дозволило скандинавським країнам стати суттєво представленими на керівних посадах в ООН, а таким державам, як Ірландія та Нова Зеландія, досягти значущих результатів під час перебування в Раді Безпеки ООН. Всередині ЄС – найбільш інституціоналізованої та мережевої міжнародної організації – менші держави часто перевищують розмір своєю політичною вагою, від Бельгії та Нідерландів щодо розвитку євро до Швеції щодо розвитку цивільних аспектів оборонної політики ЄС¹³⁴.

Далі слід розглянути розвиток країни з 2014 року. У контексті першого референдуму за незалежність, ряд експертів із зовнішньої політики малих держав протягом 2014 року відвідали Шотландію для конференцій і політичних діалогів. Їхня присутність мала значний вплив на шотландський уряд: це спонукало до більш серйозних роздумів як про стратегію зовнішніх відносин Шотландії, поки вона залишалася частиною Великої Британії, так і про зовнішню політику незалежної Шотландії. В останні роки шотландські міністри – і зокрема перший міністр – стали набагато помітнішими на міжнародній арені. В ООН прозвучали гучні промови про зміну клімату та про роль жінок у вирішенні конфліктів. В організаційному плані, уряд Шотландії підтримував інвестиції в діяльність зовнішніх справ через послідовні бюджети, а також вжив заходів для більш тісної співпраці з різними агенціями, які просувають країну на міжнародному рівні, такими як корпоративні

¹³⁴ Ibid.

агенції та агенція «Scottish Development International». Спільне розміщення урядового персоналу з працівниками корпоративних агенцій у центрах інновацій та інвестицій у Дубліні (2015), Лондоні (2017), Берліні (2018) та Парижі (2019) є свідченням бажання шотландського уряду розвивати більш узгоджений і спільний підхід до своїх зовнішніх справ. Враховуючи результати існуючих досліджень щодо малих держав, шотландський уряд міг би піти далі у визначенні тих аспектів, за рахунок яких він хотів би створити свою міжнародну репутацію. Тенденція полягає в тому, щоб популяризувати все хороше, що відбувається в Шотландії, а не зосереджуватися лише на ключових сильних сторонах, таких як енергетика, зміна клімату, міжнародний розвиток тощо¹³⁵.

Варто зазначити, що Брекзит, найважливіша подія з 2014 року, напружив ресурси шотландського уряду. Хоча це мало змінює принципи й цінності, викладені в Білій книзі, які з того часу були підтвержені в численних виступах і політичних документах, «Брекзит» піднімає складні питання для Шотландії, особливо в економічному плані. Тому, у разі здобуття незалежності, шотландський уряд як і раніше буде прагнути досягти членства в ЄС. Майбутні відносини між ЄС і Великою Британією будуть одним із найважливіших факторів формування міжнародної ролі незалежної Шотландії. Чим менше Сполучене Королівство бажає співпрацювати з ЄС, тим з більшою кількістю труднощів може зіткнутися Шотландія, намагаючись збалансувати відносини з цими двома важливими партнерами. Особливо це стосується сфери оборони, де залишається незрозумілим, наскільки країни ЄС просуватимуть співпрацю за межами НАТО і якою мірою Велика Британія братиме участь – або навіть активно протидіятиме – таким ініціативам. Враховуючи те, що малі держави, як правило, співпрацюють одна з одною задля боротьби з зовнішніми політичними викликами – часто як частина більших коаліцій з недержавними акторами – природними партнерами незалежної Шотландії, ймовірно, будуть менші держави в межах європейського сусідства. Шотландія могла б поглибити існуючі відносини з країнами Балтії та Північної

¹³⁵ Ibid.

Європи, спираючись на спільні інтереси в ЄС та інших міжнародних організаціях. Зараз уряд Шотландії має найтісніші зовнішні стосунки з Ірландією, і вони, ймовірно, триватимуть у разі здобуття незалежності. Як член ЄС, який перевершує свою вагу, водночас керуючи тісними та складними відносинами з Великою Британією, Ірландія має багато спільних інтересів із Шотландією¹³⁶.

3.4. Про можливість повернення Великої Британії до складу ЄС

З огляду на наведені вище чинники постає питання – чи є сенс Великій Британії повернутися до складу ЄС? Та наступне питання – чи захоче цього ЄС та безпосередньо Брюссель? Що буде, якщо політична та економічна ситуація буде погіршуватись у Сполученому Королівстві? Чи дозволить Вестмінстер лишитись без Шотландії та Північної Ірландії?

Потрібно зазначити, що у вересні минулого року тисячі людей взяли участь у марші в Лондоні, агітуючи за повернення Великої Британії до ЄС. Також у вересні 2023 року Франція та Німеччина запропонували реструктуризацію членства в ЄС, щоб дозволити Великій Британії знову приєднатися як асоційований член, а не як повноправний член. Асоційоване членство включатиме членство в єдиному європейському ринку, але не в митному союзі ЄС, в обмін на участь у Європейському суді та внесення внесків до бюджету ЄС. Урсула фон дер Ляєн, президентка Європейської комісії, висловила підтримку поверненню Великої Британії до ЄС. Але у вересні 2023 року лідер Лейбористської партії Кір Стармер виключив можливість приєднання Великої Британії до ЄС під керівництвом лейбористського уряду на чолі зі Стармером.

Ріші Сунак, новообраний прем'єр-міністр Британії, за даними на початок 2023 року звернувся у приватному порядку до високопосадовців та попросив про розробку планів по відновленню відносин з ЄС після багатьох років суперечок

¹³⁶ Centre on Constitutional Change (2021) *Scotland's New Choice: Independence after Brexit*, Centre on Constitutional Change. Available at: <https://www.centreonconstitutionalchange.ac.uk/publications/scotlands-new-choice-independence-after-brexit>

через Брекзит¹³⁷. Через наслідків російського вторгнення в Україну, британські високопосадовці готують плани для поглиблення співпраці з країнами ЄС у ряді політичних сфер.

Станом на 2023 рік Великобританія все ще відчувала кризу вартості життя, а рівень інфляції перевищував показники інших європейських країн. Водночас, згідно з аналізом, проведеним Bloomberg у 2023 році, значна кількість регіонів, що підтримали Brexit, мають вищий ризик зіткнення з посиленням розриву у рівні добробуту та можливостей у порівнянні з багатшими частинами країни.

Чиновники Британії стверджують, що зміна лондонської стратегії щодо Європи не є свідченням провалу Brexit, а лише відображає нові реалії¹³⁸.

Окреме опитування, яке опубліковано у квітні п.р. компанеєю Ipsos, дало очільнику уряду від консерваторів Ріші Сунаку найнижчий рейтинг схвалення серед усіх британських прем'єрів, а його партії – найнижчу частку респондентів, які мають намір голосувати за всю історію цих даних, починаючи з 1978 року¹³⁹.

Дослідження свідчить, що 16% людей задоволені роботою Сунака на посаді прем'єра, 75% незадоволені, що дає йому чистий рейтинг "мінус 59". Також потрібно зазначити, що найближчим часом скоріш за все буде обраний новий прем'єр-міністр – вибори відбудуться у цьому році. Яка після цього буде обрана державна політика – поки сказати важко. Але я впевнена, що курс буде на посилення засад державності в Великій Британії, збереження складу Королівства та налагодження зв'язків з ЄС.

Розширення Європейського Союзу регулюється статтею 49 Маастрихтського договору. Якщо Велика Британія подасть заявку на повторний вступ до ЄС, вона

¹³⁷ Bloomberg - Rishi Sunak Is Privately Drafting Plans to Rebuild Britain's Ties With the EU (2023a, February 11). Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-02-11/rishi-sunak-wants-stronger-ties-with-eu-to-limit-brexits-dangers?srnd=premium-europe>

¹³⁸ Правда, Є. (2023b, February 11). Available at: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/02/11/7156003/>

¹³⁹ Bloomberg - Rishi Sunak Hit by Fresh Poll Blows as Working Age Voters Desert Tories (2024b, April 18). Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-04-18/rishi-sunak-hit-by-fresh-poll-blows-as-working-age-voters-desert-tories>

повинна буде подати заявку, і її умови подання заявки мають бути одногосно підтримані державами-членами ЄС.

Розглянемо стандартну процедуру прийняття країни до складу ЄС. Спочатку слід звернути увагу на критерії, яким необхідно буде відповідати, щоб отримати членство в Європейському Союзі. Щоб приєднатися до ЄС, країна-заявниця повинна відповідати критеріям вступу, або так званим Копенгагенським критеріям, що були окреслені Європейською Радою в Копенгагені 1993 року. Існують три види критеріїв: політичні, економічні й адміністративні та інституційні. До політичних критеріїв відносяться стабільність інституцій, гарантування демократії, верховенства права, прав людини та поваги й захисту меншин; до економічних – діюча ринкова економіка та здатність справлятися з конкуренцією та ринковими силами; до адміністративних та інституційних – потенціал для ефективного впровадження *acquis* ЄС – сукупності прав і обов’язків, які є обов’язковими для всіх членів ЄС, а також здатність брати на себе зобов’язання членства¹⁴⁰. Якщо країна відповідатиме цим критеріям, вона отримає статус кандидата й зможе вступати до переговорів про членство в ЄС. Переговори відбуваються в рамках міжурядової конференції. Вони, як правило, поділяються на 35 розділів. Як тільки всі розділи будуть закриті, буде розроблено договір про приєднання, який потім подадуть на затвердження Європейського парламенту та Ради¹⁴¹.

У січні 2020 року політолог Ентоні Саламон написав, що підтримка держав-членів буде спрямована на «значну, стабільну та довготривалу громадську думку більшості на користь повторного приєднання», припускаючи, що стійка підтримка в 60% буде правдоподібним мінімумом.

Але цілком зрозуміло, що якщо Британія вирішить повернутися до складу ЄС, це повернення вже не матиме тих пілг, що були у Британії раніше – валюта має

¹⁴⁰ Websitefeedbacklondon@hsf.com (2021) Available at: <https://www.herbertsmithfreehills.com/insights/2021-04/scottish-independence-and-eu-membership-process-and-implications>

¹⁴¹ *An independent Scotland in the EU - centre on Constitutional Change* (2020). Available at: <https://centreonconstitutionalchange.ac.uk/sites/default/files/2020-03/An%20Independent%20Scotland%20in%20the%20EU.pdf>

бути змінена на євро, вступ до Шенгенської зони, буде відсутність бюджетної знижки, а також потрібне безумовне виконання правил Брюсселю.

Але тут не можу не підкреслити цікавий факт – з початку Брекзит проводяться запити громадськості щодо повернення до ЄС.

І хоча громадська думка все рішучіше виступає проти Brexit, жодна велика політична партія зараз не пропонує провести другий референдум.

Британська адвокат Джина Міллер, яка стала відомою у 2017 році, коли її судовий виклик успішно завадив уряду вийти з ЄС без голосування в парламенті, у 2023 році оцінила шлях, який має пройти Британія для отримання повторного членства в ЄС¹⁴². Окрім того, що зазначено вище про стандартну процедуру приєднання до ЄС, адвокат запевнила, що переговори про повернення членства в ЄС не можуть бути не швидкими. У середньому нинішньому члену потрібно приблизно дев'ять років від подання заявки на членство до підписання договору про вступ - на прикладі Кіпру, Чехії, Естонії, Угорщину, Латвії та Литви.

Але Велика Британія матиме перевагу перед цими країнами – своє нещодавнє членство.

Оскільки Велика Британія суттєво не відхилилася від правил ЄС і підтримує стабільну економіку та добре функціонуючі політичні інститути, вступ має бути швидшим. У всякому разі, поки що це актуально. "Якщо торі виграють загальні вибори у 2024 році і продовжать свій низький рівень регулювання, розбіжності, антиправа людини, антиміжнародне право, це стане набагато складнішим", "оскільки Швеції та Фінляндії знадобилося лише три роки від подання заявки до підписання договору про вступ, ми не бачимо причин, чому ці часові рамки є неможливими для Великої Британії" - сказала пані Міллер.

Не зважаючи на те, що умови членства є індивідуальними, вони не є унікальними. Данія має відмову від євро, а Ірландія - від Шенгену.

¹⁴² Stone, J. (2023c, June 22). Brexit: This is how Britain could actually rejoin the EU. Available at: <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/brexit-britain-rejoin-eu-gina-miller-b2362472.html>

Хорватія, Кіпр, Румунія та Болгарія ще не приєдналися до Шенгенської зони, але юридично зобов'язані це зробити.

Сім країн – Данія, Болгарія, Румунія, Чехія та Угорщина, а також Польща та Швеція – є членами ЄС, але не використовують євро.

Можно зробити висновок, що навіть при вирішенні Британії повернутися до ЄС питання про підгові умови членства, бюджетні знижки та спеціальні домовленості про правосуддя та внутрішні справи можуть бути проблематичними.

ВИСНОВКИ

У цій роботі визначено теоретико-концептуальні засади дезінтеграційних/інтеграційних процесів середини 20-го століття в Європі; обґрунтовано, що такі теорії міжнародних відносин як марксизм, політичний реалізм та ідеалізм, а також їх модернізовані варіації – неомарксизм, неолібералізм, неореалізм являються підґрунтям для розвитку сучасних теоретико-концептуальних підходів європейської інтеграції; розглянуто політичні й економічні наслідки Брекзиту, його вплив на геополітичну ситуацію в ЄС; здійснено комплексне дослідження щодо Брекзиту в медійному європейському дискурсі, політичних й історичних чинників, що передували цьому процесу; описано наслідки для державності країн, що входять до складу Великої Британії;

Щодо особливостей членства Великої Британії в ЄС, було виявлено, що набуття членства було з метою зміцнення економіки через зближення з європейськими ринками, а також для збереження політичної стабільності в регіоні, з **1973** року членство набуло преференцій у вигляді власної валюти, бюджетних знижок, неприєднання до Шенгенської зони, Хартії про основні права громадян ЄС, і відсутність спільної регуляції законодавства щодо юстиції та внутрішньої безпеки за Лісабонською угодою (2007 р.).

Було систематизовано численні події, що стали **передумовами Брекзиту**, **наприклад**, законопроект про референдум щодо виходу країни з ЄС від уряду Консерваторів 2015 р. та угода з Євросоюзом від 19 лютого 2016 р., про особливий статус Великої Британії, що включала обмеження щодо соціального забезпечення для трудових мігрантів, незалежність фінансової системи від Європейського Центробанку та право не брати участь у євроінтеграції, якщо це не відповідало інтересам Великої Британії, що дозволило Д. Кемерону висловити свою підтримку щодо збереження членства Великої Британії в ЄС, а також призначити референдум на 23 червня 2016 року.

Було встановлено, що **причинами Брекзиту** стало підвищення націоналістичної налаштованості (особливо у Англії), розчарування у традиційній політиці й економічна нестабільність; ЄС втратив свою колишню могутність, адже

знав низку руйнівних подій, включаючи успіх росії у розбалансуванні сил у Європі внаслідок холодної війни, терористичні атаки ІДІЛ, величезний масштаб міграції до ЄС, а також збитки через нездатність усунути недоліки євро після кризи.

Щодо наслідків Брекзиту, було доведено, що після Брекзит в суспільстві значно посилюються незалежницькі прагнення.

Було описані наслідки Брекзит для подальшої державності країн Великої Британії, особливо для Шотландії та Північної Ірландії.

- **Шотландія:** було з'ясовано, що під час Референдуму щодо членства Великої Британії в ЄС 2016 року, 62% шотландських громадян проголосували за те, щоб залишитись у Союзі та після референдуму відчували, що їх голос ігнорується. Причинами посилення прагнення до незалежності стали саме довготривалі негативні політичні, соціальні та економічні наслідки Брекзиту: зокрема, через слабке економічне зростання й інвестиції в економіку після Брекзит, падіння рівня торгівлі Шотландії. Шотландська національна партія поставила собі за мету досягти незалежності від Сполученого Королівства, громадські опитування показують зростання підтримки шотландцями суверенності, починаючи з 2020 року, а в суспільстві точаться дискусії щодо нового референдуму про незалежність та вступу Шотландії до складу ЄС і НАТО. Було виявлено, що незалежність від Сполученого Королівства, якнайшвидше приєднання до ЄС і відновлення своєї міжнародної торгівлі вирішило б проблему Шотландії щодо відновлення торговельних відносин з рештою світу, оскільки після вступу до ЄС, Шотландія автоматично стала б частиною митного союзу й отримувала б вигоди від усіх торгових відносин ЄС із третіми країнами, також іммігранти з ЄС мали б величезне значення для економічного процвітання країни, а також для задоволення демографічних потреб.

Було встановлено, що після Брекзит виникла складна ситуація в **Північній Ірландії** через потенційне введення митного контролю між нею та рештою Великої Британії. Це викликало ріст підтримки ініціативи про незалежність від Сполученого Королівства, протести та спроби знайти компроміс, а також призвело до розколу між партіями – юніоністи були згодні на будь-які кроки, метою яких

було зближення з Лондоном (навіть "жорсткий" Брекзит), в той час, коли республіканці хотіли продовжити своє перебування в митній зоні з ЄС і спільному ринку - задля ухилення від будь-яких перешкод під час перетину ірландського кордону. Наразі уряд Великої Британії намагається знайти рішення, щоб забезпечити безперешкодну торгівлю та зменшити напруження, але це вимагає балансування між різними інтересами.

Було з'ясовано різні сценарії розвитку державності країн Сполученого Королівства: від розпаду через вихід Шотландії та/або Північної Ірландії до потенційної можливості поновлення членства країн Великої Британії в ЄС.

Було обґрунтовано, що на сучасному етапі, у порівнянні з іншими конституційними одиницями Сполученого Королівства, Шотландія володіє найвищим рівнем автономії та має наявність ефективних механізмів управління, що сприяє її потенційному розвитку як суверенної держави.

Однак, є низка важелів стримання дезінтеграції, по-перше, малоімовірно, що уряд Великої Британії погодиться ще на один референдум; по-друге, зміна економічних умов, зокрема внаслідок кризи Covid-19 та зниження видобутку нафти і газу в Північному морі, створюють невизначеність щодо економічного майбутнього Шотландії та її здатності до самостійності. За сценарієм розвитку подій, при якому за результатами проведення другого референдуму Шотландія стане суверенною державою, на політичному порядку денному постане питання про вступ до ЄС, але вона зіштовхнеться з низкою викликів (зокрема – запровадження власної валюти, вищий ніж потрібно фіскальний дефіцит, проблеми з кордоном Шотландії з рештою Великої Британії тощо), при цьому потенційно країна може отримати низку вагомих переваг: єдиний ринок зі свободою пересування капіталу, людей, товарів і послуг, взаємну підтримку у вигляді фінансування, що сприятиме інклюзивному зростанню та просуванню Шотландії на міжнародній арені, а також соціальний захист і солідарність за законами ЄС і Хартією основних прав.

Щодо стратегії для можливості суверенності Шотландії та Північної Ірландії, задля досягнення успіху їм буде потрібно зосереджували свої зусилля на

конкретних політичних питаннях, які мають для них важливе значення, і де вони матимуть вплив, чітко визначати пріоритети, співпрацювати з географічними партнерами, створити мережі й коаліції не лише з малими та середніми державами-однодумцями, а й з неурядовими організаціями, поглибити існуючі відносини з країнами Балтії та Північної Європи, спираючись на спільні інтереси в ЄС та інших міжнародних організаціях, розвивати зовнішні стосунки з Ірландією.

Було розглянуто сценарій повернення Великої Британії до складу ЄС. Було зазначено, що теоретично це є можливим – у вересні 2023 року Франція та Німеччина запропонували реструктуризацію членства в ЄС, щоб дозволити Великій Британії знову приєднатися як асоційований член, а не як повноправний член (асоційоване членство включатиме членство в єдиному європейському ринку, але не в митному союзі ЄС, в обмін на участь у Європейському суді та внесення внесків до бюджету ЄС), а президентка Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн висловила підтримку поверненню Великої Британії до ЄС. Також, оскільки Велика Британія суттєво не відхилилася від правил ЄС і підтримує доволі стабільну економіку та добре функціонуючі політичні інститути, вступ має бути відносно швидким.

При цьому було проаналізовано, що реалістично повернення Великої Британії до складу ЄС є дуже малоімовірним. Хоча кількість прихильників Брекситу починаючи з 2020 року однозначно впала, але згідно з опитуваннями, значна частина населення все ще підтримує рішення про вихід з ЄС. Це важливий фактор, який ускладнює будь-які спроби повернення до статус-кво або відновлення членства в ЄС. Також, високопосадовці та політики, які активно підтримували Брексит, відчують політичний тиск від своїх виборців та партій, і не мають мотивації змінювати свою позицію та прагнуть виконати волю громадян, які проголосували за Брексит у референдумі 2016 року. До того ж, виходячи з угоди про вихід, підписаної між Великою Британією та ЄС, вихід з ЄС був остаточним, і вона не має права повернутися до членства без нової угоди, що створює юридичні перешкоди для будь-яких спроб скасувати Брексит.

Було доведено, що на даний момент відсутні конкретні ознаки або перспективи, що свідчили б про можливість повернення Великої Британії до членства в Європейському союзі. Зроблено висновок, що за умови рішення Британії повернутися до складу ЄС, країна вже не матиме тих пільг, що були раніше, валюта має бути змінена на євро, має бути вступ до Шенгенської зони, буде відсутність бюджетної знижки, а також потрібне безумовне виконання правил Брюсселю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Wallenfeldt, J. *Брекзит*, *Encyclopædia Britannica*. Encyclopædia Britannica, inc. Available at: <https://www.britannica.com/topic/Брекзит>
- [2] NV.UA (22 грудня 2020) Розлучення довжиною в роки. Як Brexit перетворився із порятунку на найбільший виклик для Великої Британії. Available at: <https://nv.ua/ukr/world/countries/brexit-chomu-proces-rozluchennya-britaniji-z-yes-roztyagnuvsy-na-roki-istorik-50131742.html>
- [3] ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ПІСЛЯ BREXIT. (n.d.). Available at: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1431/1422>
- [4] Конфліктогенний потенціал Брекзиту: національний, регіональний і глобальний виміри. (n.d.). Available at: <70.pdf> (gdip.com.ua)
- [5] Huang, H., Sampson, T., & Schneider, P. (2021, January 29). Disunited Kingdom? Brexit, trade and Scottish independence. CEP. Available at: https://cep.lse.ac.uk/_new/publications/abstract.asp?index=7714
- [6] Welcome to GOV.UK. (n.d.). Available at: <https://www.gov.uk/>
- [7] The Scottish Government. (n.d.). The Scottish Government. Available at: <https://www.gov.scot/>
- [8] Your gateway to the EU, News, Highlights | European Union. (2024, May 7). European Union. Available at: https://european-union.europa.eu/index_en
- [9] Alvadar. (2024, February 1). Державність. ВУЕ. Available at: <https://vue.gov.ua/Державність#:~:text=Державність%20—%20складна%20й%20динамічна%20система,на%20певному%20історичному%20етапі%20їхнього>
- [10] Історія ідей і концепцій державної влади та публічного управління в Україні: Володимир Винниченко (2021, березень 17). Available at: <http://buk-visnyk.cv.ua/naukova-dumka/1730/#:~:text=втілення%20соціальної%20несправедливості.-,В.,розвиток%20у%20сучасному%20і%20майбутньому?>
- [11] Українська державність (2019, February 22). Available at: <http://www.golos.com.ua/article/314085>

- [12] uu.edu.ua. (n.d.). Available at: <https://vo.uu.edu.ua>
- [13] uu.edu.ua. (n.d.). Available at: <https://vo.uu.edu.ua>
- [14] uu.edu.ua. (n.d.). Available at: <https://vo.uu.edu.ua>
- [15] Кибіч, Я. В. (2023). Available at: <https://www.chnu.edu.ua/media/hn2ntvv5/anutatsiia-ya-v-kybich.pdf>
- [16] Сучасні теоретичні підходи та парадигми дослідження міжнародних відносин. (n.d.). Available at: https://vo.uu.edu.ua/pluginfile.php/795255/mod_resource/content/1/Тема%202.pdf
- [17] Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. КЛАСИЧНИЙ РЕАЛІЗМ ТА НЕОРЕАЛІЗМ В ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА. Available at: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view>
- [18] Ibid.
- [19] Резніков, В. В. (2020). In Монографія (р. 364). «Діса плюс». Available at: <https://international-relations-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/cb3c47f55fa1b643f95e2d5000847b82.pdf>
- [20] National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine. (n.d.). Rediscovering institutions: The organizational basis of politics. Available at: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2019/2019-6-4/08.pdf>
- [21] Кибіч, Я. В. (2023). Available at: <https://www.chnu.edu.ua/media/hn2ntvv5/anutatsiia-ya-v-kybich.pdf>
- [22] Volodymyr. (2024, February 1). Біхевіоризм політичний. ВУЕ. Available at: https://vue.gov.ua/Біхевіоризм_політичний
- [23] Ibid.
- [24] www.xochu.com. (n.d.). ЄС: основні відомості — Миколаївський район. Available at: <https://mykolayiv.mk.gov.ua/ua/1620817572/1620818431/>
- [25] Яковюк, І. В. (n.d.-b). Available at: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11247/1/Ykovyk_25-29.pdf
- [26] Ibid.

- [27] Британія виходить з ЄС: історія Brexit. (2020, January 31). Слово І Діло. Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2020/01/31/infografika/polityka/brytaniya-vykhodyt-yes-istoriya-brexit>
- [28] Rafalska, A., & Bukina, V. (2023b). Analitično-porivnâln'e Pravoznavstvo, 3, 33–37. Available at: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.5>
- [29] BBC News Україна. (2016b, June 24). Британія проголосувала за вихід з ЄС. BBC News Україна. Available at: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/06/160624_brexit_referendum_hk
- [30] BBC News Україна. (2016, June 24). Британія проголосувала за вихід з ЄС. Available at: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/06/160624_brexit_referendum_hk
- [31] Lb.Ua. (2022, March 10). Британія повинна погасити €25 млрд боргу, щоб вийти з ЄС, - ЗМІ. LB.ua. Available at: https://lb.ua/world/2016/08/05/342000_britaniya_dolzhna_pogasit_dolg_25.html
- [32] Британія виходить з ЄС: історія Brexit. (2020b, January 31). Слово І Діло. Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2020/01/31/infografika/polityka/brytaniya-vykhodyt-yes-istoriya-brexit>
- [33] Lb.Ua. (2022b, March 10). Керівництво ЄС підписало угоду про відносини з Британією після Brexit. LB.ua. Available at: https://lb.ua/world/2020/12/30/474224_kerivnitstvo_ies_pidpisalo_ugodu_pro.html
- [34] ЩЕРБАКОВ, В. & Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. (2021). Available at: <https://doi.org/10.32782/EP.2021.4.26>
- [35] Ibid.
- [36] Ibid.
- [37] Ibid.
- [38] Ibid.
- [39] Times, П. Т. N. Y. (2024b, May 11). Життя після Брекзиту, або Чому в Британії справи гірші, ніж у Євросоюзі. Аналізує New York Times. Available at: <https://forbes.ua/svit/zhittya-pislya-brekzitu-abo-chomu-v-britanii-spravi-girshi-nizh-v-evrosoyuzi-analizue-new-york-times-01022023-11446>

- [40] Лотоцька, Н. (2024, January 11). LB.ua. Available at: https://lb.ua/world/2024/01/11/593214_vihid_britanii_z_ies_skorotiv.html
- [41] Ibid.
- [42] BBC News. BBC. (n.d.). *EU referendum results*. Available at: https://www.bbc.co.uk/news/politics/eu_referendum/results
- [43] Salamone, A. (2021) *Брекзит's reorientation of Scottish politics*, *The RSA*. Available at: <https://www.thersa.org/comment/2021/01/БРЕКЗИТС-reorientation-of-scottish-politics>
- [44] Ibid.
- [45] Scott, J. (2020) *Where do the UK's political parties stand on Брекзит Vote?* *BBC News*. BBC. Available at: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-55177496>
- [46] *Nicola Sturgeon tells Snp: 'we are the independence generation'* (2022) *BBC News*. BBC. Available at: <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-63195532>
- [47] Salamone, A. (2021) *Брекзит's reorientation of Scottish politics*, *The RSA*. Available at: <https://www.thersa.org/comment/2021/01/БРЕКЗИТС-reorientation-of-scottish-politics>
- [48] Ibid.
- [49] Ibid.
- [50] Mac Dougall, D. (2023b, March 27). Available at: <https://www.euronews.com/2023/03/27/scotland-politics-humza-yousaf-selected-as-new-first-minister-succeeding-nicola-sturgeon>
- [51] Правда, Є. (2023d, November 29). Available at: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/11/29/7174552/>
- [52] Правда, Є. (2023, November 29). Available at: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/11/29/7174552/>
- [53] News, P. (2020) *Scottish Independence Equals Record 58% high in New poll*, *Business for Scotland*. Available at: <https://www.businessforscotland.com/independence-equals-record-high-in-new-poll/>
- [54] Salamone, A. (2021) *Брекзит's reorientation of Scottish politics*, *The RSA*. Available at: <https://www.thersa.org/comment/2021/01/БРЕКЗИТС-reorientation-of-scottish-politics>
- [55] *Independence polling* (2023) *Ballot Box Scotland*. Available at: <https://ballotbox.scot/independence>

- [56] *Docs.cdn.yougov.com* (2023). Available at: https://docs.cdn.yougov.com/axjilie529/ScottishTimes_Results_230220.pdf
- [57] *Independence polling (2023) Ballot Box Scotland*. Available at: <https://ballotbox.scot/independence>
- [58] Ibid.
- [59] McDonnell, A. (2022). Available at: https://yougov.co.uk/politics/articles/42830-where-do-scots-stand-independence-2022?redirect_from=%2Ftopics%2Fpolitics%2Farticles-reports%2F2022%2F06%2F14%2Fwhere-do-scots-stand-independence-2022 .
- [60] Mac Dougall, D. (2023e, November 18). Available at: <https://www.euronews.com/2023/11/18/scotland-could-rejoin-eu-smoothly-and-quickly-after-independence-report>
- [61] *Scottish independence referendum 2014 - House of Commons Library* (2014). Available at: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/rp14-50/>.
- [62] *EU referendum results*. Available at: https://www.bbc.co.uk/news/politics/eu_referendum/results .
- [63] Salamone, A. (2021) *Брекзит's reorientation of Scottish politics*, *The RSA*. Available at: <https://www.thersa.org/comment/2021/01/Брекзитs-reorientation-of-scottish-politics>
- [64] *Scottish independence referendum: Legal Issues - House of Commons Library* (no date). Available at: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9104/>
- [65] Staff (2023) Available at: <https://e-f-a.org/2022/11/24/the-supreme-court-ruling-proves-the-uk-is-not-a-voluntary-partnership-of-equals/>
- [66] Reuters (n.d.). Available at: <https://www.reuters.com/world/uk/scotlands-next-leader-be-announced-with-independence-movement-crisis-2023-03-26/>
- [67] Перун, В. (2023b, March 27). Шотландські націоналісти обрали нового лідера. LB.ua. Available at: https://lb.ua/world/2023/03/27/550136_shotlandski_natsionalisti_obrali.html
- [68] Cabinet Secretary for Constitution, External Affairs and Culture. (n.d.-b). An independent Scotland in the EU. Available at:

<https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/research-and-analysis/2024/01/building-a-new-scotland-papers-downloadable-versions/documents/paper-7-an-independent-scotland-in-the-eu/paper-7-an-independent-scotland-in-the-eu/govscot%3Adocument/independent-scotland-eu-paper-7.pdf>

[69] *The EU-UK withdrawal agreement (2020) European Commission*. Available at: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/relations-non-eu-countries/relations-united-kingdom/eu-uk-withdrawal-agreement_en .

[70] The Scottish Government (2022) *Building a New Scotland: A stronger economy with Independence, Scottish Government*. The Scottish Government. Available at: <https://www.gov.scot/publications/building-new-scotland-stronger-economy-independence/pages/10/>

[71] Williams, M. (2022) *Scots exports slump by 13 per cent since Брекзум, HeraldScotland*. HeraldScotland. Available at: <https://www.heraldscotland.com/news/homenews/23091755.scots-exports-slump-13-per-cent-since-Брекзит/>

[72] Ibid.

[73] *The Брекзум referendum 5 years on – summary of impacts to date (2021)*. Available at: <https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/research-and-analysis/2021/06/Брекзит-vote-5-years-know-far/documents/Брекзит-referendum-5-years-summary-impacts-date-information-note-scottish-government/Брекзит-referendum-5-years-summary-impacts-date-information-note-scottish-government/govscot%3Adocument/Брекзит-referendum-5-years-summary-impacts-date-information-note-scottish-government.pdf>

[74] Williams, M. (2022) *Scots exports slump by 13 per cent since Брекзум, HeraldScotland*. HeraldScotland. Available at: <https://www.heraldscotland.com/news/homenews/23091755.scots-exports-slump-13-per-cent-since-Брекзит/>

[75] Nutt, K. (2021) *'catastrophic' Scots trade slump as exports to EU plummet*, *The National*. Available at: <https://www.thenational.scot/news/19638043.catastrophic-trade-slump-scotlands-exports-eu-plummet/>.

[76] *Herbert Smith Freehills | Global law firm* (2021) *Scottish independence: The consequences for Trade*. Available at: <https://www.herbertsmithfreehills.com/insight/scottish-independence-the-consequences-for-trade>

[77] SNP, the (2023) *How Брекзум damages businesses and livelihoods*, *Scottish National Party*. Available at: <https://www.snp.org/how-Брекзит-damages-businesses-and-livelihoods/>

[78] The Scottish Government (2020) *Bad Брекзум deal for Scotland*, *Scottish Government*. Available at: <https://www.gov.scot/news/bad-Брекзит-deal-for-scotland-1/>

[79] SNP, the (2023) *How Брекзум damages businesses and livelihoods*, *Scottish National Party*. Available at: <https://www.snp.org/how-Брекзит-damages-businesses-and-livelihoods/>

[80] Ibid.

[81] News Team & by News Team (2023) *Scottish business leaders angered by Брекзум – as at least £2.5bn is lost in investment*. *Business for Scotland*. Available at: <https://www.businessforscotland.com/scottish-business-leaders-angered-by-Брекзит-as-at-least-2-5bn-is-lost-in-investment/>

[82] Ibid.

[83] Garton-Crosbie, A. (2022) *Брекзум: Scots worry about impact more than English*. *The National*. Available at: <https://www.thenational.scot/news/19998566.Брекзит-scots-worry-impact-english/>.

[84] M. (2019) *How Брекзум Will Affect Scotland Immigration Laws and Business*. *High Growth Scotland*. Available at: <https://highgrowth.scot/how-Брекзит-will-affect-scotland-immigration-laws-and-business/>.

[85] Ibid.

[86] *Migration Observatory* (2021) Migration Observatory. Available at: <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/commentaries/where-did-all-the-migrants-go-migration-data-during-the-pandemic/> .

[87] The Scottish Government (2020) *UK immigration policy after leaving the EU: impacts on Scotland's economy, population and society - July 2020 update*. Available at: <https://www.gov.scot/publications/uk-immigration-policy-leaving-eu-impacts-scotlands-economy-population-society-july-2020-update/>

[88] The Scottish Government (2021) *The Брекзит vote, 5 years on - what do we know so far?* Available at: <https://www.gov.scot/publications/Брекзит-vote-5-years-know-far/pages/3/>

[89] Ibid.

[90] Frantzas, S. (2019) Available at: <https://www.businessforscotland.com/eu-immigration-is-vital-for-scotlands-future-prosperity/>

[91] Ibid.

[92] Ibid.

[93] Wadsworth, J., Dhingra, S., Ottaviano, G. & Van Reenen, J., 2016, p. 16.

[94] Wafa, E. F. S. (2021) *Immigration challenges to Scotland after Брекзит*. Available at: <https://journals.openedition.org/osb/5044>

[95] Ibid.

[96] Кінець "вічного Brexit": все про нові умови розлучення Британії з ЄС щодо Північної Ірландії (2023, February 27) | [Available at: Європейська правда \(euointegration.com.ua\)](https://euointegration.com.ua)

[97] Правда, Є. (2023с, February 27). Європейська Правда. Available at: <https://www.euointegration.com.ua/news/2023/02/27/7157016/>

[98] The Protocol on Ireland and Northern Ireland explained. (n.d.). Consilium. Available at: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-relations-with-the-united-kingdom/the-eu-uk-withdrawal-agreement/the-protocol-on-ireland-and-northern-ireland-explained/>

- [99] The Windsor Framework: a new chapter | IIEA. (n.d.-b). Available at: <https://www.iiea.com/blog/the-windsor-framework-a-new-chapter>
- [100] Правда, Є. (2023a, February 28). Available at: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/02/28/7157063/>
- [101] Правда, Є. (2024b, February 6). Available at: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/02/6/7178944/>
- [102] State for Northern Ireland, S. O. (2024b). Safeguarding the union. In His Majesty & HH Associates Ltd., CP 1021 [Report]. Controller of His Majesty's Stationery Office. Available at: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/65ba3b7bee7d490013984a59/Command_Paper_1_.pdf
- [103] Bloomberg - UK Support to Rejoin the EU Passes 50% for the First Time Since Brexit (2023, July 17). Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-07-17/uk-support-to-rejoin-the-eu-passes-50-for-the-first-time?srnd=europe-politics>
- [104] Bloomberg - Brexit's Lasting Damage Is Looking Inescapable (2024, March 19). Available at: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2024-03-19/brexit-s-lasting-economic-and-financial-damage-looks-inescapable>
- [105] Bloomberg - Is Britain Ready to Be Honest About Its Decline? (2023b, December 11). Available at: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2023-12-11/is-britain-ready-to-be-honest-about-its-decline>
- [106] Bloomberg - UK Exports Fewer Goods After Brexit, Tilting Economy to Services (2024b, April 22). Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-04-22/uk-exports-fewer-goods-after-brexit-tilting-economy-to-services>
- [107] Jenkins, S. (2024c, February 2) Available at: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2024/feb/02/cardiff-edinburgh-devolved-labour-leadership-union>
- [108] Scottish Fiscal Commission. (2021b). Scotland's economic and fiscal forecasts. In Scottish Fiscal Commission. Available at: https://www.fiscalcommission.scot/wp-content/uploads/2021/12/Scotland_s-Economic-and-Fiscal-Forecasts-December-2021-Full-report.pdf

[109] Euronews. (2023b, March 28). Available at: <https://www.euronews.com/2023/03/28/rishi-sunak-says-no-to-new-scotland-independence-request>

[110] Economics Observatory. (2022b, November 23). Scottish independence: what are the big economic questions? - Economics Observatory. Available at: <https://www.economicsobservatory.com/scottish-independence-what-are-the-big-economic-questions>

[111] Mac Dougall, D. (2023f, November 18). Scotland could rejoin EU “smoothly and quickly” after independence - report. Euronews. Available at: <https://www.euronews.com/2023/11/18/scotland-could-rejoin-eu-smoothly-and-quickly-after-independence-report>

[112] BBC News. (2023, November 17). Scotland could rejoin EU “smoothly” - independence paper. Available at: <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-67449669>

[113] McDonald, A. (2023, November 18). Missing EU: Scotland’s nationalists make fresh pitch to undo Brexit. POLITICO. Available at: <https://www.politico.eu/article/scotland-national-party-make-fresh-pitch-to-undo-brexite/>

[114] Centre on Constitutional Change (2021) *Scotland's New Choice: Independence after Брекзит*, Centre on Constitutional Change. Available at: <https://www.centreonconstitutionalchange.ac.uk/publications/scotlands-new-choice-independence-after-Брекзит>

[115] *Consolidated version of the Treaty on European Union (2020) Legislation.gov.uk*. Queen's Printer of Acts of Parliament. Available at: <https://www.legislation.gov.uk/eut/teu/article/49>

[116] *Consolidated version of the Treaty on European Union (2020) Legislation.gov.uk*. Queen's Printer of Acts of Parliament. Available at: <https://www.legislation.gov.uk/eut/teu/article/2>

[117] *Scotland's new choice - centre on Constitutional Change* (2021). Available at: <https://www.centreonconstitutionalchange.ac.uk/sites/default/files/2021-03/Scotlands-New-Choice.pdf>

[118] Centre on Constitutional Change (2021) *Scotland's New Choice: Independence after Brexit*, Centre on Constitutional Change. Available at: <https://www.centreonconstitutionalchange.ac.uk/publications/scotlands-new-choice-independence-after-brexit>

[119] Centre on Constitutional Change (2021) *Scotland's New Choice: Independence after Brexit*, Centre on Constitutional Change. Available at: <https://www.centreonconstitutionalchange.ac.uk/publications/scotlands-new-choice-independence-after-brexit>

[120] Centre on Constitutional Change (2021) *Scotland's New Choice: Independence after Brexit*, Centre on Constitutional Change. Available at: <https://www.centreonconstitutionalchange.ac.uk/publications/scotlands-new-choice-independence-after-brexit>

[121] UK jobs supported by exports to the EU. Centre for Economic and Business Research, March 2014.

[122] *Export statistics Scotland 2014 - external.parliament.scot* (2016). Available at: https://external.parliament.scot/ResearchBriefingsAndFactsheets/S4/SB_16-16_Export_Statistics_Scotland_2014.pdf

[123] Scottish Government, ONS (IDBR).

[124] Ernst & Young Attractiveness Survey Scotland 2015.

[125] *The benefits of Scotland's EU membership - scottish government* (2016). Available at: <https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/advice-and-guidance/2016/05/eu-membership-referendum-booklet/documents/00500795-pdf/00500795-pdf/govscot%3Adocument/00500795.pdf>

[126] Ibid.

[127] Ibid.

[128] The Scottish Government (2020) *Export statistics scotland: 2018*. Scottish Government. Retrieved February 20, 2023, from <https://www.gov.scot/publications/export-stats-scotland-2018/>

[129] Huang, H. (2021) Disunited Kingdom? Брекзит, trade and Scottish independence. CEP. https://cep.lse.ac.uk/_new/publications/abstract.asp?index=7714

[130] Scottish independence and EU membership: process and implications (2021) Herbert Smith Freehills | Global Law Firm. <https://www.herbertsmithfreehills.com/insights/2021-04/scottish-independence-and-eu-membership-process-and-implications>

[131] The National Archives (2022) *The National Archives, UK Government Web Archive*. The National Archives. Available at: <https://www.webarchive.org.uk/wayback/archive/20170104102702/https%3A/www2.gov.scot/resource/0043/00439021.pdf>

[132] Centre on Constitutional Change (2021) *Scotland's New Choice: Independence after Брекзит*, Centre on Constitutional Change. Available at: <https://www.centreonconstitutionalchange.ac.uk/publications/scotlands-new-choice-independence-after-brexit> .

[133] Ibid.

[134] Ibid.

[135] Ibid.

[136] Centre on Constitutional Change (2021) *Scotland's New Choice: Independence after Брекзит*, Centre on Constitutional Change. Available at: <https://www.centreonconstitutionalchange.ac.uk/publications/scotlands-new-choice-independence-after-brexit>

[137] Bloomberg - Rishi Sunak Is Privately Drafting Plans to Rebuild Britain's Ties With the EU (2023a, February 11). Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-02-11/rishi-sunak-wants-stronger-ties-with-eu-to-limit-brexit-dangers?srnd=premium-europe>

[138] Правда, Є. (2023b, February 11). Available at: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/02/11/7156003/>

[139] Bloomberg - Rishi Sunak Hit by Fresh Poll Blows as Working Age Voters Desert Tories (2024b, April 18). Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-04-18/rishi-sunak-hit-by-fresh-poll-blows-as-working-age-voters-desert-tories>

[140] Websitefeedbacklondon@hsf.com (2021) Available at: <https://www.herbertsmithfreehills.com/insights/2021-04/scottish-independence-and-eu-membership-process-and-implications>

[141] *An independent Scotland in the EU - centre on Constitutional Change* (2020). Available at: <https://centreonconstitutionalchange.ac.uk/sites/default/files/2020-03/An%20Independent%20Scotland%20in%20the%20EU.pdf>

[142] Stone, J. (2023c, June 22). Brexit: This is how Britain could actually rejoin the EU. Available at: <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/brexit-britain-rejoin-eu-gina-miller-b2362472.html>

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційної роботи

Тема: «Брекзит та дискусії щодо основ державності в країнах Сполученого Королівства Великої Британії»

Студент: Добровольська Анастасія Андріївна

Рік навчання, факультет: четвертий рік навчання, ФСНСТ

Науковий керівник: доцент, PhD Гош Мрідула

Захищена “ ____ ” _____ 2024 р.

Короткий зміст роботи:

Кваліфікаційна робота присвячена виявленню взаємозв'язку між Брекзит і бажанням країн Сполученого Королівства Великої Британії досягти незалежності. Проаналізувавши можливість існування країн Великої Британії як незалежних структур, були розставлені пріоритети наявної та потенційної державності та сформульовані виклики для країни на цьому шляху. Робота базується на широкому спектрі британських офіційних документів, публікацій аналітичних центрів, дослідницьких праць урядів, а також на моніторингових дослідженнях проєктів, що фокусуються на питанні незалежної Шотландії, Північної Ірландії та Уельсу в умовах пост-Брекзит. У роботі було здійснено огляд передумов, причин Брекзиту та його наслідків, проведено ґрунтовний аналіз щодо основних засад державності, факторів, що є ключовими для збереження цілісності держави або для виокремлення окремих її частин на самостійну одиницю, розглянуті особливості членства Великої Британії в ЄС. Був розглянутий вихід Великої Британії з ЄС та наслідки, а також вплив Брекзит на державність країн Сполученого королівства й дискусії щодо державності Шотландії та Північної Ірландії. Були проаналізовані сценарії розвитку державності Сполученого королівства.

Ключові слова: Брекзит; основи державності Сполученого Королівства; референдум і суверенітет; майбутнє Сполученого Королівства після Брекзиту; регіональні аспекти державності.

Topic: «Brexit and the debate on the statist foundations of the countries constituting the United Kingdom of Great Britain»

Short summary: The thesis is dedicated to exploring the relationship between Brexit and the desire of the United Kingdom's countries to achieve independence. By analyzing the possibility of the UK countries existing as independent entities, priorities for existing and potential statehood were outlined, along with challenges for the country on this path. The study is based on a wide range of British official documents, publications from analytical centers, government research papers, as well as monitoring studies focusing on the issue of independent Scotland, Northern Ireland, and Wales in the post-Brexit era. It provides an overview of the prerequisites, reasons for Brexit and its consequences, a thorough analysis of the fundamental principles of statehood, factors crucial for maintaining the state's integrity or for separating its parts into independent units, and examines the peculiarities of the UK's membership in the EU. The thesis also discusses the UK's withdrawal from the EU and its consequences, the impact of Brexit on the statehood of the UK countries, and debates regarding the statehood of Scotland and Northern Ireland. Various scenarios for the development of the statehood of the United Kingdom are analyzed.

Key words: Brexit; the foundations of the statehood of the United Kingdom; referendum and sovereignty; the future of the United Kingdom after Brexit; regional aspects of statehood.